

סימן כא

בענין מציאות השדים בעולם ומנהגם

החזקוני (פ' ואתחנן) כתב, "שמע ישראל" - האות עי"ן תלויה, לפי שה' ברא מעשיו בע': ישראל אחד משבעים באומות, האומות א' מע' בבהמות, הבהמות א' מע' בעופות, העופות א' מע' בדגים, הדגים א' מע' בשדים, והשדים א' מע' מהמלאכים, והשי"ת מולך על כולם.

א. מציאות השדים

בתלמוד מצינו הרבה דברים שאסורים מחמת היזק השדים או רוח רעה, ואכמ"ל. ובס' שמירת גוף ונפש (מבוא פרק ד') הוכיח שרוח רעה והשדים הוא חדא, וכמ"ש רש"י (ר"ה דף כ"ח) התוקע לשד - להבריח רוח רעה. וכ"ה משו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' ר"ב) ששדים ומזיקים ורוח רעה הם חדא.

ואף שבחידושי המאירי (סנהדרין דף צ"ו) הביא י"א שכל ענין השדים הוא דברי הבאי. וכ"כ הרמב"ם (הל' ע"ז פי"א הט"ז), כל ענין השדים ורוחות וכשפים ולחשים הכל הוא שקר, ואין בהם שום ממש. וכן עיין בשו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד סי' ט') שהרמב"ם לא חשש לכל המובא בתלמוד מחמת רו"ר, וכמ"ש בלחם משנה (הל' שביתת העשור פ"ג ה"ב), ועוד, עיי"ש.

אך כבר כתב בביאור הגר"א (יו"ד סי' קע"ט) שהפילוסופיא הטעתה אותו ולכן פירש כל ענין השדים בדרך משל, עיי"ש. ועיין בהליכות עולם (ח"ז דף ר"י) שהם דברי הגר"א ממש, ולא כהטועים לומר שאיש אחר הציג דברים אלו בדברי הגר"א.

וכ"כ בס' זכר דוד (מאמר א' פרק מ"ט), ואל תשית לבך בממאנים לשמוע אמיתות השדים וכשפים, דהא התורה מעידה עליהם, וכמ"ש "ויזבתו לשדים", וכן ציוה ה' מכשפה לא תחיה. ואפי' הרופא הפילוסוף ר' ב"צ

רפאל פריצי זצ"ל כתב, שהוא מאמין במציאותם לאחר שהוכיח לו החיד"א זאת, ויש סיפורים עליהם לאלפים ורבבות, עיי"ש"ב. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סו"ס ת"ז) דהא פשט הכתובים מורה על מציאותם של השדים.

ובס' דברי תורה (ח"ו סי' נ"ד) הביא את כל התמהים ע"ד הרמב"ם הנ"ל. ועוד, דהרמב"ן שגם הוא היה חכם מפורסם ברפואות ושאר חכמות מודה בענין מציאות השדים. וכתב, אלא ודאי דגם הרמב"ם מודה בזה, אך שעשה כעין עבירה לשמה להציל את בני מעוון הכישוף וכו', ובפרט במצרים שהיא מקור הכשפים, וזאת כיון שכוחות הסט"א ההם אינם מועילים למי שלא מאמין בהם, וכעין שאחז"ל דמאן דלא קפיד לא קפדי בהדיה, ועשה בעיצה עמוקה ברוב חכמתו איך להפרידם מאותה סט"א, שכיון שלא יאמינו בהם ממילא לא יושיעום, עיי"ש.

ב. יצירת השדים

יש כמה סוגי שדים: בעירובין (דף י"ח) איתא, כל אותם שנים שהיה אדה"ר בנידוי, הוליד רוחין ושדין. ובפסחים (דף נ"ד) איתא, שהמזיקים נבראו בער"ש ולא הספיק לברוא להם גוף. ובסנהדרין (דף ק"ט) איתא, שחלק מדור הפלגה נהפכו לשדים ולילין.

ור' בחיי (בראשית ד', כ"ב) כתב, אחות תובל קין נעמה, היתה אשת אשמדון ונולד להם

ובחסד לאברהם (מעין ז' נהר י"ד) כתב, יש מהם כמה מינים: א. שנבראו ממה שבא הנחש על חוה. ב. מנגעי אדה"ר כשפירש מאשתו, וכן היו אז מתחממים מזיקים מחוה. ג. מה שהם פרים ורבים ביניהם. וכן יש תחת אשמדאי שד הנקרא "קפקוני" והוא מוליד צורות משונות.

ושם (נהר י"ח) כתב, הראשונים הם הנבראים בער"ש שאין בהם תערובת כלל, ובכוונה הוסיף ה' מחול על הקודש שלא יהיו להם גופות שאז היו הורסים את העולם. ב. תערובת זכר אדם שהתחממו ממנו נקבותיהם. ג. תערובת חוה עם זכוריהם. ד. תערובת אלו ואלו שפרים כבנ"א. ה. הבאים מהתחממות בנ"א בקריין. ו. מנעמה אימן של שדים שילדה מעזא ועזאל. ז. מאגרת בת מחלת. ח. ממחלת עצמה. ט. בני לילית הרשעה. י. הנולדים מאדם וקין בז' ארצות. יא. נפשות הרשעים שהם מזיקים ומשוטטים בעולם ואינם פו"ר ואינם מתקבצים אל השדים (עיין ס"ח סי' תתש"ע).

ושם (נהר כ"ג) הביא מהזוה"ק (ח"א דף נ"ה) שלילית רבתא נוצרה ביום השני, ויש לילית זעירתא שנודקקה לקין כשנענש והולידה לו שדים שמצד הזכר הם בנ"א, ומצד הנקבה שידה כמו אימם. וכן השידות הנקבות שבאו על אדה"ר ילדו כהנ"ל זכר כאדם, והנקבה נוצרה שידה. ומחנה יצא ההיפך כיון שאימם אדם, אך זה היה מעט. עד שנולדה נעמה ומצד יופיה טעו אחריה עזא ועזאל וכמ"ש "ויראו בני האלוקים", ולימדוה להתהפך מגוף למלאך ונעשית כמין שידה יפה מאוד, וילדה מהם שדים. ואף שהיתה צריכה למות, ה' שומרה כדי להעמידה בדיון כמו שעזא ועזאל עתידין לעמוד, ולכן הם עומדים בהרי החושך, אך עדיין היא מחטיאה בנ"א, והיא כשידה עם השדים ויולדת שדים.

ושם (נהר כ"ה) ביאר שאדה"ר פרש מאשתו ק"ל שנה. כיון שהטיל בהם הנחש

אשמדאי, וכ"כ בזו"ח (בראשית דף י"ט). והשדים נולדו ממנו, וד' נשים יצרו השדים והם, לילית, נעמה, אגרת, ומחלת. ויש לכו"א כיתות של רוחות טמאות לאין מספר, והם מושלים בד' תקופות שבשנה, וד' נשים אלו הם נשותיו של שרו של עשיו, עיי"ש. וכ"כ המהרש"א (פסחים דף ק"ב) "אגרת בת מחלת", אולי היא מחלת אשת עשיו שהולידה שדים ורוחין, ולכן כתיב "ותהיינה מורת רוח" על שהולידה שד.

והחיד"א במדבר קדמות (מ"א אות ל"ב) הביא ממהר"י טאייטצק זלה"ה בשם המקובלים, עה"פ "ותקח לו אשה ממצרים", היא בתו של כשדיא"ל המכשף המצרי, וגרשה ישמעאל בציווי אביו אברהם אבינו, אך כבר היתה מעוברת וילדה במדבר את בתה הנקראת מחלת, ונשארו במדבר שהיה מלא כשפים. והרוח השולט עליה אגרתיא"ל בא על מחלת, וילדה בת ונקראת אגרת ע"ש הרוח, והלכה אגרת ונישאת לעשיו, עיי"ש.

וכ"כ בשו"ר טהרה (מ"ש אות מ"ב), יש שדים שנוצרו מאדה"ר, והם שורים בפתחי הבית ובבורות ובבית הכסא, נכדאיתא בזוה"ק (ח"ג דף ע"ו), ובטור (אבע"ז סי' קמא סי"ט), ויש מדור הפלגה שהפכם לשדים, ויש שנוצרו מתובל קין ונעמה והם התלוין באוירא, עיי"ש. וכ"כ בס' נשמת חיים (מאמר ג' פ"ב), הרוחות נבראו כבר בכין השמשות, ומהם פחד קין שיהרגוהו, אך הביא מהזוה"ק (אחרי מות) שמרוחו של קין נולד רוח שנקרא תובל קין, ונקבה הנקראת נעמה, עיי"ש.

ובסידור אוצר התפילות (תיקון חצות דף ל"ו) כתב, יזהר האדם שלא יתגרה בשינת הלילה כי הרבה שינה עושה, והביא מהזוה"ק (בראשית דף י"ט) שמתענוגי בנ"א שמתענגים בשינת הלילה יוצא מהם שדים. ובקב הישר (פרק כ"ט) כתב, המכשפים לאחר מותם גופם נהפך לנחשים ועקרבים, ונשמתם נעשית שדין וליליו.

היתה בריה יכולה לצאת מפחדם, ונתערבו עם מלאה"מ וכל מי שפוגעים בו הורגים אותו. עד שבא מתושלח וישב ג' ימים בתענית וכתב שם המפורש על חרבו, והרג מהם ק"צ אלפי רבבות ברגע א'. עד שבא פלוני בכורו של אדה"ר, ונתחנן לפניו וקבל עליו ומסר שמות שדין ולילין, ונתן מלכיהם בכלי ברזל, והשאר ברחו ונסתתרו במחבואות ים האוקינוס ואותו החרב נגנו עמו כשמת מתושלח, עיי"ש.

ועיין בילקוט ראובני (בראשית אות תנ"א), שחזה הראשונה לא היתה מבשר, רק זוהמא ושמרים דיליה, והיתה רוח מזקת, ולקחה ה' ונתן לו אחרת. וז"ש "ויסגור בשר תחתינה", שהיא היתה מבשר.

בס' הליקוטים (להרש"ש, עה"פ "לא טוב היות האדם לבדו") כתב, המזיקים נבראו דוקא בער"ש, כיון שאם היו נבראים קודם לכן היו מטשטשין את העולם, ולכן גם ניתנה חוה הראשונה לאדה"ר כשחטא שאם היה מזריע בארץ היה העולם מטשטש.

ד. יסודות גופם

הרמב"ן (ויקרא י"ז, ז') כתב, שהשדים מורכבים מיסוד האש והרוח, וגופם רוחני ובהתפרד יסודות אלו ימות, ואכילתם הוא כלחוך האש מים, וכן העוף פורח באויר מחמת שעיקר יסודו מאש ורוח, ושאר היסודות קלים בו. וכ"כ הספורנו (שם) ממה שהם רואים ואינם נראים, מוכח שהם מורכבים מעצמים דקים נעדרי המראה, ובהכרח גם מאכלם הוא עצם מורכב דק מאוד, ואין במורכבים אצלנו יותר דק מהדם שממנו יתהווה רוח נושא לכוח החיוני, ולכן היו מקריבים "דם". וכ"כ בר' בחיי (ויקרא י"ז, ז') שמאכלם הוא ריח האש וליחות המים.

אך במהרש"א (חגיגה דף ט"ז) כתב, שדומים בג' דברים ממש לבנ"א שאוכלים מאכל הראוי לאדם, ומשמשים פנים בפנים. ובגיטין (דף ס"ח) אשמדאי היה צמא ושתה יין משלנו,

וזוהמה, וראו שילידו רק ילדים פגומים, ולכן חיכו עד שהזוהמה תתעכל ע"י שתטהר מעצמה באונס, שאם היו נולדים כבנ"א היו מגשימים הקליפות ח"ו. ולכן המתחמם בלילה מלילית ואח"כ משמש עם אשתו יולד דבר שאינו הגון מחמת אותה זוהמה.

וכ"ה בשערי זוהר (אבות פ"ה מ"ט), והביא מאור החמה, שאף שאנו אומרים שהקליפות הם טמאים ופגומים, היינו כדי שיתרחק מהם האדם, אך הם מצד הקדושה והם צורך הבריאה וניצוץ קדושה מפרנס אותם ואין לנהוג בהם קלון, עיי"ש.

ג. לילית

באוצר המדרשים (דף מ"ז) הביא מס' בן סירא, שכאשר ברא השי"ת את אדה"ר, ברא לו אשה מהאדמה כמותו, וקראה לילית, ומיד התחילו מתגרין זה בזה, מי למעלה ומי למטה, ואמרה שם המפורש ופרחה בעולם, מיד שיגר לה ה' ג' מלאכים שתחזור או שתקבל ע"ע שימותו מבניה כל יום מאה בנים, והסכימה לזה ובכל יום מתים מאה שדים מבניה. עיי"ש.

וכ"ה החיד"א בס' פני דוד (בראשית אות ז', ואות י"ח), והביא מהמקובל ר"א נחמן פואה שבתחילה נבראה חוה הראשונה שווה בקומתה לאדה"ר, ולהיותה גדולה כמוהו לא קיבלה מרותו וברחה, ואז ברא ה' לחוה השניה מהצלע, ונתקנאה ממנה הראשונה ומיללת ולכן נקראת לילית, והולכת למי שמהרהר וקולטת ממנו הקרי ומולידה, וכן עיין בזוה"ק (ח"א דף ל"ד, וח"ג דף י"ט). וכתב, שהראשונה נעשית נוקביה דס"מ ושלחה את הס"מ לנקום בהם, והוא רכב על הנחש ופיתה לחוה, עיי"ש. וכן עיין בתורה שלימה (בראשית פ"ב אות רנ"ו) מהאריז"ל (במאמר הפסיעות) שחזה הראשונה היתה אשת אדה"ר ויצאה לזנות עם הנחש.

והחיד"א בס' פני דוד (בראשית אות ל"ד) הביא מבעל הרוקח, שנגעי בני אדם שהולידה פלונית מאדה"ר פרו ורבו מאוד, ולא

האדם. ויש מאש ורוח ונקראו "אורים" שהם ממדריגה שפילה, והם ג"כ בעלי ברית האדם, ונעלמים מעיני האדם לרוב דקותם. ויש המורכבים גם ממים ונקראו "מימיים". והמדריגה התחתונה הם המורכבים גם מעפר דק, וכפי דקותם כך עילוי נשמתם ושיכלם וטובם, ואלו האחרונים הם השטנים המחבלים ומזיקים ונקראו מלאכי חבלה. ויש מהם ביתיים דרים עם בנ"א ומהתלים בהם וממהרים לשפוך דם, ומתלבשים בגוף אדם ממש ונראים לעינים, עיי"ש.

בבן יהודיע (גיטין דף ס"ח) הביא מעץ חיים (שער קיצור אבי"ע פ"ח), שיש שדים שגופם מב' יסודות אש ואויר, ושוכנים ביסוד הרוח כי יש להם נפש חי. ויש שנפשם נפש דומם ושוכנים בארץ במחילות עפר, ויש מהם גם בנפש הצומחת ושוכנים בימים ובורות, והם נקראים תתאין והם רעים מאוד. ויש בהם מין שלישי שיש בהם גם נפש מדברת ושוכנים ביסוד האש והם עליונים מכולם. ובאמת ליעקב (ניניו, מ"ש אות פ"ג) כתב, השדים יש בהן ד' יסודות כנגד ד' רוחין, ויש בהם שדים מעפר, ויש מרוח, ויש מאש, ויש ממים, וכו"א נמצא במקומו.

ואף שבמדרש בר"ר (פ"ז פ"ה) איתא, שה' בבריאת העולם לא הספיק לברוא להם הגוף עד שנכנס שבת ונשארו ללא גוף. כבר ובשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רי"ז) הביא מהרדב"ז בטעמי המצוות (מצוה תקפ"א), שהוכיח מהמדרש הנ"ל שאין להם שום גוף, ודלא כהאומרים שיש להם גוף מרוח ואש, וכנ"ל, אלא שלפעמים לובשים גוף. אך כתב, דאף שלא נברא להם גוף להתלבש בו תדיר, אך התייחד להם לבוש להתלבש בו לפי שעה בארץ, עיי"ש.

אך במרגליות הים (סנהדרין דף ק"ט) הביא מניצוצי זוהר (אות ה') שמה שמצינו בזוה"ק (אחר דף ע"ו) שהתייחסו פעולות הגוף אל השדים, אלו מהשדים שנתהוו מגופות

וי"ל. ובהקדמת פי' עין יוסף (על עין יעקב, ביאור מאמרי חז"ל אות ג') כתב, שהשדים הם ברואים גשמיים שמורכבים מיסודות קלים. והרמב"ן כתב, שמורכבים מאש ורוח, ולכן יכולים לפרוח גבוה, ויבינו מהלך הכוכבים לרוב התקרבתם אליהם.

בחסד לאברהם (מעין א' נהר כ"ח) כתב, יש מאמינים שהשדים מורכבים מאש ורוח. וכמו שהשדים יתראו לפעמים לאנשים ידועים, כך המלאכים שעיקרם נפש פשוטה, בבואם דרך יסוד אש ורוח לרדת לעולם, יתלבשו בלבוש מאש ורוח, והוא לבוש דק הנראה לעין זך. ואין בו ממשות הנתפס ביד גשמי, וכמ"ש לי מו"ר, ואף אם יפעלו בדבר גשמי הוא רק ב"כאילו", ובהסתלקם מהעולם יתפרדו היסודות לשורשם והנפש תעלה למקומה, ואינו כמיתה, דאדרבה ההתלבשות בגוף הוא צער להם. משא"כ בשדים שהם ממש גשמיים וגשם יוצא מגשם עיי' כח ההולדה, ולכן שייך בהם מיתה, רק שהם עושים בזריזות ובקלות, משא"כ המלאכים המורכבים מזה אך לשעה קלה, וי"מ שהמלאכים לובשים לבוש מד' יסודות דקים, והיות שאינם ממש חומרי לא יתראו גם בהתלבשם רק לנרצה לשולחם, עיי"ש.

אך כתב שם (מעין ז' נהר כ', ונהר כ"ב) שהם אוכלים מה שזורעים בני האדם, וזהו מארה המשתלחת בזרעים שיש להם רשות ליקח ברכתם. וכן העידו שהם נקברים לאחר מותם, ובמשמוש היד בגופם ירגיש דבר קר ורך, שאי"ב ממשות האדם, ואף שיתקשה יהא קר כאבן.

ובס' נשמת חיים (מאמר ג' פי"ג) כתב, עיקר יסודותם מאש ורוח בלבד, אך הם לובשים צורה להיראות לבנ"א. והביא מהפילוסופים, שיש כמה סוגים, יש העשויים רק מאש, והם בתכלית השלימות ונקראו "אישים", ולדעת רשב"י הם הת"ח, ומהם יוסף שידא, וביוון נקראים "יצרים" שנוצרו לעזר

בנ"א, אך אותם שנבראו בער"ש אין להם גוף, עיין תיקון נ"ט, דף צ"ג).

ה. צורת גופם

בגמ' בחגיגה (דף ט"ז) איתא, ו' דברים נאמרו בשדים. ג' כמלאה"ש: יש להם כנפים, וטסים מסוף העולם לסופו, ושומעין עתידות מאחורי הפרגוד. וג' כבנ"א: אוכלים ושותים, פרים ורבים ומתים. ובתוס' הוסיפו גם שמוציאים רעי כבנ"א, עיי"ש.

ורש"י (סנהדרין דף ק"ט), ע"ד הגמ' שם שהקב"ה הפך את דור הפלגה לשדים רוחין ולילין. כתב, שדים - יש להם צורת אדם ואוכלים כבנ"א. רוחין - ללא גוף וצורה. לילין - צורת אדם אלא שיש להם כנפים, עכ"ל. ומשמע שלשדים אין כנפים. אך בשיו"ט (מ"ש אות מ"ב) כתב, שכוונתו שאותם שנהפכו לשדים בדור הפלגה להם לא היה כנפים, משא"כ לשאר השדים. וכ"כ רש"י (נדה דף כ"ד) המפלת כמין שד: שד יש לו פרצוף אדם וכנפיים.

בשוררי טהרה (מ"מ אות ע', ומ"ת אות ג') הביא מפרקי דר"א (פ"ג) שלס"מ יש י"ב כנפים, ודלא ככל המלאכים שיש להם ו' כנפים, וכמ"ש בישעיה (פ"ו). אך הש"ך כתב שיש למלאה"מ ח' כנפים, וז"ש בער"ש פרק "תלמידי חכמים מרכים שלום בעולם", שיש בו ח' פעמים שלום ושלוה, להכביד ח' כנפיו שלא יערער על התפילה עד שתעבור, וי"א להכניע ז' כנפיו. אך לחיות המרכבה יש רמ"ח כנפים, וכן עיין רש"י (יחזקאל א', ה'), עיי"ש"ב. **וכן** עיין בזוה"ק (ח"ב דף רמ"ט) שיש מלאכי השרת שיש להם ח' כנפים. ובטעמי המנהגים (עמ' תס"ב) הביא מס' כותנות אור, שיש למלאכים ו' כנפים שהם ב' לכסות פניו, כיון שיש להם בושט פנים על שאוכלים נהמא דכיסופא. ועיין ברמב"ם (הל' יסודות פ"ב ה"ז) בדרגות המלאכים חיות אופנים אראלים וכו', ומדוע נקראים כך, ובתוס' (חולין דף צ"א).

בגמ' בבא בתרא (דף ע"ג) איתא, הורמין בר לילית שמע ביה מלכא וקטלוה. ופרש"י שמלך השדים הרגו שאין דרכם להיראות לבני אדם. א"נ בית הקיסר הרגוהו שחשש שיטול מלכותו, שהיה דר בין האנשים, שהיה שד הבא מאדם הבא על השירה.

ובגמ' יומא (דף ע"ה) איתא, שהשד יכול להפוך עצמו לכמה גוונים. ובזה מבואר מ"ש בס"ח (סי' תס"ט) שכשהרגוהו לדרגון השד, התנפח בשרו עד שנתמלא כל החדר ולא יכלו להוציאו, ושברו הגג וחתכוהו לחתיכות וכמה עגלות מילאו מבשרו, עיי"ש. ואף שאמרינן לעיל שאין להם גוף, אלא ע"כ הכא מיירי בגוף שנתלבש בו, וכנ"ל. וכן עיין באבות דר"נ (פל"ז) שהשדים הופכים פניהם לאיזה דמות שירצו, ורואים ואינם נראים, [ומאידך עיין בפסיקתא רבתי (פ"ו) שמלאכי השרת רואים את המזיקים, והם אינם רואים אותם].

וכן עיין בגיטין (דף ס"ח), אר"י, שידה עצמה איני יודע מהי. ופרש"י דמותה וטיבה, וי"א דקאי על אימן של כל השדים. ובהגהות היעב"ץ (שם) כתב, שר"י לא רצה לראות השדים כדי שלא ינזק. והעיד שגם בזמנו היתה אמשטרדם שמראה שדים לאדם וכמו שאחז"ל בברכות (דף ו'), ומ"ש שידה עצמה, שמא משום שאגרת בת מחלת היתה מצויה בימיו קודם שבא אביי, עיי"ש. וכן עיין בר' בחיי (ויקרא י"ז ז') שנקראו שעירים ע"ש שמתדמים בדמות שעירים, א"נ ע"ש שישתער הגוף בראותם. ולכן בגמ' ברכות (דף ה') איתא, שהרואה שדים יתפלץ ליבו מחמת הפחד. ובס' בניהו (גיטין דף ס"ח) כתב, שיכול לשנות עצמו עד שלוש מאות צורות.

ובחסד לאברהם (מעין ז' נהר כ"ו, ונהר י"ח) כתב, שהשדים שהם מטיפות הקרי, אינם מתהפכים אלא לדיוקני אדם ואין להם שיער בראשם, אך השדים האחרים מתהפכים לחתולין ושעירים, וכיוצ"ב. ורק במקום זמן שהוא בשליטת החיצונים, וכמו בלילה עד

להחליף קולו כקול האדם שנידמה לו, וכמ"ש החיד"א ביוסף תהילות (דף כ"ט), נורק במפריד ממנו חלק הרע ונותנו בשד יכול לעשות קולו ממש]. די"ל דשאני אשמדאי שהוא מלך ויש לו יתרון גם בזה שיכול להחליף קולו, א"ע נשי שלמה לא היו רגילים כ"כ לדבר עימו שיבחינו בקולו. אך צ"ב מדוע לא בדקוהו בשערות גופו, דאין לשדים שיער בגופם, וזה תירוץ חסר מן הספר, וחבל על דאבדן], עיי"ש.

ועיין באוצר המדרשים (איינושטין, מדרש מעשיות אות י"ד), שהביא מעשה בשידה שחטפה תינוק ואמרה שהוא בנה, ובאו לפני השופט 'בודא' ופסק להם כדברי שלמה המע"ה שמי שתמשכנו חזק יהא שלה. והאם פחדה לגורל בנה וויתרה, ויאמר היא אם הילד. ויגש לשידה, ויאמר לה ידעתי ששידה את כי עניך אדומות כזרע סנורים ואין נוגה להם וכו', עיי"ש.

ו. שיער השדים

בס' מנחת יהודה (בראשית אות כ') ע"ד הגמ' בעירובין (דף ק'), י' קללות נתקללה חוה, וא' מהם שתהא מגדלת שער כלילית, ומשמע מזה שלשדים יש שיער. והעיר מהמדרש (רות פ"ג פ"ח) "ויחרד וילפת והנה אשה", שכיון שמישש שיערה ידע שאין זה שד, ומשמע שאין לשדים שיער. אך הביא מס' חסידים (סי' תתשנ"ה), שלשדים הזכרים יש שיער ולא לנקבות, והסביר שזה שכתב רש"י "לילית - שם שד", דאינה נקבה אלא שד זכר. וכן סיפר לו שד א' שרק לזכרים יש שיער, ומכאן תוכחה לנשים המגלחות שיער ראשן ונדמים לה, עכ"ל.

אך בשו"ת דברי יציב (אהע"ז סי' פ' אות י"א) כתב, דל"ק מעירובין (דף ק') שמגדלת שיער כלילית, די"ל שאמר זאת רק כדי לגנותה שזה מעשה מכוער והיא מרשעת כלילית, אך לא שלילית מגדלת שיער. ומזה יהיה ראייה טובה למנהג הנשים הכשירות שמגלחות ראשן,

חצות, ובמרחץ ובה"כ, יכולים הם להתגלם בגוף ואז נראים כבנ"א ומזיקים אותם.

בגמ' ברכות (דף ו') איתא, שרגליהם של השדים הם בדמות רגלי התרנגול. וכן עיין בגמ' גיטין (דף ס"ח), שבדקוהו לאשמדאי ברגליו להכיר בו שאינו שלמה המלך. ובשו"ת מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג, ח"ד סי' אלף כ"ג) כתב, שהקב"ה ברא את השדים, ונשמתן של שדים, בער"ש עם חשיכה, וכשהגיע לרגלים לא רצה לחלל שבת ברא להם רגלים של תרנגול.

ובבן יהוידע (גיטין דף ס"ח) כתב, שרגליהם כתרנגול, ואינו יכול לדמות רגליו לרגלי האדם, כיון שכף הרגל דבוק בעפר הארץ החומרית, ולכן כוח טומאתו של השד חזקה יותר בכף רגליו, ולכן אינו יכול לשנותה מרוב גסות ועכירות הטומאה שבה. וכתב, שלכן מנהגינו לעשות שמירה ליולדת בליל ו' ללידתה מפני המזיקים, ומניחים בחדר היולדת שפוד ברזל, ותחוב בו רגל תרנגולת ושאר מינים, להפחיד השדים שיבינו שגברנו עליהם והרגנו השד ואסרנוהו בברזל, נוכ"ה מס' חסדי דוד, שנהגים להניח ברזל כגון חרב או שיפוד בכרעי המיטה להפחיד המזיקים שנלחמים עימם], עיי"ש.

ובירושלמי (ברכות פ"ק, דף ד') איתא, ש ה מ ל א כ י ם א י ן ל ה ם "קפיצין" ברגליהם. אך בירושלמי (שבועות דף ל"א) גרס, מלאכי חבלה אין להם קפיצין. ועיין בבעל הטורים (ע"פ "ויגע בכף ירך יעקב") שנגע כדי לראות אם הוא מלאך כמותו, שהמלאכים אין להם קפיצים ברגל, עכ"ל. ויל"ע בזה לענין השדים.

ובשו"ת עזרת מיצר (פינסו, סי' ח') ע"ד הגמ' בגיטין (דף ס"ח), שבדקוהו לאשמדאי שהתחפש לשלמה המלך, כתב, ולא בדקוהו שאין לו בבואה דבבואה, כדאיתא בגיטין (דף ס"ו) שלשדים אין בבואה דבבואה, דאין הנשים בקיאות בזה. וכן לא בדקוהו בקולו אם הוא כשלמה, שאין השד יכול

מאדם נאמן שראה שידה מגודלת שיער, וא"כ ל"ק מעירובין, עיי"ש.

ז. שדים יהודים וגויים

בס' שערי זוהר (תגיגה דף ט"ו) הביא מזוה"ק (פנחס דף רנ"ג) שיש שדים יהודאין דאינון רשימי באות שד"י, ויש שדים מזיקים מסט"א דאיקרו שדים עכו"ם, וזה שאמרו שיש בהם ג' מינים, יש כמלאכי השרת, ויש כבנ"א, ויש כבהמות, ויש בהם חכמים בתורה שבכתב ושבע"פ. והביא מזו"ח (אחרי דף מ"ח) שהמין שהם כמלאכי השרת הם שדים יהודאין, עיי"ש.

וכ"כ בחס"ל (מעין ד' נהר ט') שיש שדים ת"ח שעסקם בתורה, ויש כבהמה הרודפים רק אחר המאכל והמשגל והנזק, וזאת מחמת מחצב הרע שלהם. וכן עיין בטעמי המנהגים (ליקוטים אות ע"ד).

והג"ר צדוק הכהן מלובלין בס' שיחת מלאכי השרת (בסוף שיחת השדים, דף פ"ב) הביא דברי הזוה"ק הנ"ל שיש שדים יהודאין ויש נוכראין, וביאר, שמהטיפין של ישראל נבראים השדים היהודים, ומהגויים נבראים הנוכרים, שיש באותו כוח, גם בהיותו מכונה רוחין שדין ולילין, איזה כח יהדות וניצוץ קדוש, שאח"כ בא באיזה נפש ישראלי ובזה הוא ניתקן. משא"כ בגוי שבא אח"כ בנפש גוי, וכן הטיפות של יוסף היו בתחילה שדין רק שהיו קדושות כ"כ שנבראו מהם נפשות קדושות כ"י הרוגי מלכות. והחילוק ביניהם הוא במילה, שזהו החילוק בין יהודי לגוי, ואפי' ערלי ישראל נקראים מולים, וכל טיפה היוצאת מזרע יעקב אבינו ע"ה כולם צדיקים בלידתם, משא"כ הגויים ערלים ואין בחירה באמת, ועיי"ש ב.

אך בזוהר חדש (רות דף ל"ב, ובמהדורת מחוק מדבש דף צ"ו) הביא בשם מדרש רות, שיש שדין יהודאין וישמעאלים ונוצרים, עיי"ש. וכן עיין בחס"ל (מעין ד' נהר כ') שיש מהם יהודים,

א"נ י"ל שרק לילית מגדלת שיערה שזהו סימן לאבי אבות הטומאה, וכשהשדים הזכרים שמגדלים שיערם כדרך החצופים שהולכים בבלורית, אך הנקבות מגלחות שערן או שנופל מאליו כשגדל. אך הביא שבגמ' עירובין (שם) בדפו"י יש גירסא "ואינה מגלת שיערה" במקום "מגדלת שיער כלילית", עיי"ש.

אך עיין בקהלת יעקב (ערך סמאל, אות ג') שסמאל וחיילותיו מתראים פעמים בדמות אדם אך הם פגומים בלי שערות הראש והזקן, וראשם חד ואינו עגול, ורגליהם כרגלי החזיר או התרנגולים.

ובחס"ל (מעין ד' נהר כ"ב) כתב, לשדים אין שיער כיון שהוא חלק מדוגמת הגוף העליון, אך זה רק במשמוש היר, אך יכולים להיראות כבעלי שיער, ורק ללילית יש שיער כיון שהיא קליפה ואינה שד, אך צ"ב מדוע בועז לא חשש שהיא לילית, ועיין בילקוט חדש (ערך כשפים סי' נ"ה).

בס' שכחת לקט (בסו"ס ילקוט ראובני, ערך מזיקים) הביא מעמק המלך, שהכיתות הנקראות לילין מלאים שערות פניהם וכל גופן חוץ מראשם שאין להם שיער. וכתב בהג"ה, ולפי"ז א"צ לחלק בין זכר לנקבה וכמ"ש בילקוט חדש (ערך כשפים, סי' נ"ה) כ"י נקראים שעירים ע"ש שגופן מלא שיער אך מ"מ בראשם אין שיער, ובזה ידע בועז שרות אינה מהשדים.

בשו"ת עזרת מיצר (פינסו, סי' ח') כתב, שאין לשדים שיער וכמ"ש בזוה"ק (ח"א דף ג"ד) דשדים הנקבות אין להם שיער בראשם, [וכ"ה בשכחת הלקט (ערך כשפים), וכ"כ בילקוט ראובני (דף פ"ד) בשם הס"ח, ובקונטרסי ציות בנהר (פ' ויצא)], אך משמע מכ"ז שהדיון לגבי שיער ראשם, אך בשאר הגוף גם לזכרים אין שיער, וכן אין להם זקן, עיי"ש.

אך עיין בשו"ת טהרה (מ"ש אות מ"ב) שמפורש בזוה"ק (ח"א דף ג"ד) שרק הני שדים שמאדה"ר אין להם שיער בראשם, וכן שמעתי

המאמינים באמונת ישראל, וכן יש בהם מכל מיני העמים ואמונתם, והעידו עליהם שהם גם מתפללים, עיי"ש.

ח. מלך השדים

בס' אמת ליעקב (ניניו, מ"ש אות צ"ח) הביא מקליפת נוגה (פ"ו ס"א) שאשמדאי הוא משדים יהודאין. וכ"ה בזה"ק (פנחס דף רנ"ג) שאשמדאי מלכא וכל משפחתו הם שדים יהודאין דאתכפיין באורייתא ובשמהן דאו'. וכ"ה בס' זכר דוד (מאמר א' פ' מ"ט) בשם מהרח"ו שאשמדאי הוא משדין יהודים, שהם מקליפת נוגה, ואשתו היא לילי"ת זעירתא, אך שאר השדים הם משאר ג' הקליפות.

ובכן יהודיע (גיטין דף ס"ח) כתב, שאשמדאי הוא מהשדים היהודים, והוא מיסוד האש ויש לו תואר אדם שהוא חשוב, וכל מלך שיעמוד עליהם נקרא "אשמדאי" כמו תואר פרעה במצרים.

ועיין ברש"י (שמואל ב' ד', י"ד) שאשמדאי הוא מהשדים שנבראו ע"י אדה"ר כשפירש מאשתו לאחר מות הבל, ניל"ע אם כל השדים שנבראו מאדה"ר הם שדין יהודים]. ובילקוט ראובני (ח"ג, ערך שדים) הביא, שאשמדאי הוא בנה הראשון של נעמה ושומדון ולכן שמוהו מלך על השדים, וכן תמיד יזכירוהו בהזכרת השדים. **אך** עיין בזה"ק (ח"ג סוף דף רפ"ב) שכתב, שסמא"ל הוא מלך השדים. אך בחס"ל (מעין ז' נהר י"ד) ביאר הדבר, שכתב, אע"פ שאשמדאי נקרא מלך השדים אך בכ"ז נמצא הוא תחת ממשלת סמא"ל שהוא המושל עליו, ואשתו היא לילית הסבתא, ואשמדאי משתמש בלילית זעירתא, שנולדו כל אחד עם בת זוגו דו פרצופים כאדה"ר. ודע, שיש ביניהם מריבה על לילית עולימתא שהיא כדמות אשה יפה עד טבורה ומלמטה אש לווהט, עיי"ש. וע"ע בס' מלאכי עליון (ערך אשמדאי).

וראה בס' שושן סודות (אות רנ"ט, סוד השדים) שכתב, השדים חיים לאורך ימים, עד

שמיום שנברא העולם עד עתה לא עברו ממלכיהם כי אם ג' מלכים והם: אשמדאי, הנד ובלאד, ובלאד עודנו חי וקיים, עיי"ש. ומש"כ בזה"ק (ח"ג דף ע"ו) שנעמה עדיין עומדת בדירתה בסערות הים הגדול וצוחקת בבנ"א ומחממתם בחלום, נוכ"כ בזה"ק ח"א דף נ"ה]. כבר הביא בס' שכחת לקט (ערך מזיקין אות י"ב) מהזה"ק (בהקדמה) שאף ששדים מתים כבנ"א, מ"מ לילית נעמה ואגרת קיימות עד זמן הגאולה שיבער ה' הטומאה מהעולם.

ובסדר הדורות (ד"א תתנ"ו) כתב, שמצא בס' ישן, שבזמן מסעי הצלב פעלו האבות הקדושים בשמים, להצלת קהילת מיץ, שאשמדאי מלך השדים בא עם כל חילו להילחם בשונאי ישראל ונתן סימן שאם יראו דם אדום יידעו שהוא ניצח האויבים, אך אם יהא ירוק יברחו, וכן מצאו לאשמדאי שנהרג עמהם, עכ"ל. הרי מפורש מודיענו על מותו, וכן שחי בזמן הראשונים. ומכאן נמצא מקור למ"ש בתורת יעקב (סי' ז') מעיני שמואל שכתב, דאיתא בתלמוד שדם השדים הוא ירוק, עכ"ל. ותמה ע"ד שאין נמצא כן בתלמוד, אך להנ"ל יובן קצת.

ט. קיום המצוות

בגמ' מגילה (דף ג') איתא, שהשדים לא מפקי שם שמים לבטלה. ובשערי זוהר (שם) הביא מאגרא דפרקא (אות קנ"ו) שדייק מזה שרק "לבטלה" הם לא מזכירים, אך בשעת הצורך נראה שכן משתמשים בו, אך העיר מהזה"ק (ויגש דף ר"א) דמשמע שכלל לא מזכירים שום שם משמות הקודש וצ"ע, עיי"ש.

וכן עיין בגיטין (דף ס"ח) שאשמדאי לומד תורה במתיבתא דרקיעא ובמתיבתא דארעא. והתוס' ביבמות (דף קכ"ב) הביאו מהירושלמי שיונתן שידא נקרא בשם "רבי יונתן". וכן עיין בעירובין (דף מ"ג) שיוסף שידא

גילה להם חידושי תורה. והתוס' (תענית דף י"ח) כתבו, דהא דאיתא בחולין (דף ק"ה) שהשדים יש להם רשות לקחת מכסף שלא מגוי, הם לוקחים מה שמתרבה בברכה של דבר הסמרי מן העין. ושמעתי מהר"י שיכנזי שליט"א, שהיו שדים באים לגאון בעל כף החיים וצ"ל והיה עורך להם חופה וקידושין.

ובס' דברי תורה (ח"ת אות פ"ח) העיר ע"ד הזוה"ק שאשמדאי הוא משדים יהודאין, דהא בגיטין (דף ס"ח) מצינו שאשמדאי בא על נשותיו של שלמה המע"ה. [א"ה הר"ך, אך עיין בירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ו) שמלאך משמים ירד כדמות שלמה ומלך תחתיו], ונשאר בצ"ע. אך בבן יהודע (גיטין דף ס"ח) כתב, דאשמדאי הוא שד יהודי ואם לא ישמור הלכות יהודאין למה יקרא יהודי, וכן מצינו שחשש לשתות יין מחמת שכתוב "לץ היין", ומחמת הקושיא הנ"ל הוכיח שביאת שד אינה כלום. ועיין לקמן.

אך באור זרוע (עירובין ס"י קמ"ז) העיר ע"ד רש"י (עירובין דף מ"ג) שכתב שהשדים אינם שומרים שבת, והביא ממורו ר"י החסיד, דהשדים מאמינים בתורה ועושים כל דברי חכמים, ומה שמצינו שפעמים באים על אשת איש, זה לפי שאותה פלונית עשתה לו שלא כהוגן ואפי' בלא ידיעתה, וכתולין (דף ק"ה), שע"מ כן קבלו שאם יזיקום יחזרו ויפרעו ממנו, והגמ' (שם) שיוסף שידא אמרינו, מיירי שקיבל המידע מחבירו דרך לוח חלול וארוך אך לא חילל השבת, עיי"ש.

וכ"כ במהרש"א (תגיגה דף ט"ז) דדומים בג' דברים ממש לבנ"א ויזכה במיתתו כשומרי מצוות לעוה"ב שרוחו עולה למעלה. ועיין בחס"ל (מעין ז' נהר כ') שאין להוכיח ממה שמקיימים דברי חכמים שיש להם השארות לעוה"ב, דזה יכול להיות מחשש מעצם המוות שיענשו בו, אך ממה שנראה שיש בהם יהודים משמע שיש להם השארות לעוה"ב, וכחסידי אומה"ע, עיי"ש.

אך בשו"ת הרי יהודה (בהשמשות להקדמה) הביא מכתבי המהר"ל מפראג, שנתן לגולם שברא את רוחו של יוסף שידא, נולד של יונתן שידא, כיון שמשמע בגמ' שאינו שומר סוד, והגולם אינו מטמא במותו, ויקום בתחיית המתים, אך לא בגופו הראשון של יוסף שידא, ולא בגוף הגולם, אלא בגוף שלישי, ויש לו חלק לעוה"ב לא בעבור שקיים מצוות, אלא בעבור שהציל את בנ"י, עכ"ל. ומשמע לכאור' ששדים לא קמים בתחיית המתים.

ובס' אות חיים ושלום (מונקאטש, מילה ס"י רס"ו אות י"ב) כתב, שהשדים אינם חייבים במצוות, כדאיתא בעירובין (דף מ"ג), ואי"ל דשאני יוסף שידא שהיה עבריין ועבר על החיוב, דא"כ מדוע שמעו ממנו תורה ולא הרחיקוהו, ועוד, דהא השדים דומים למלאה"ש וגם הם הרי אינם מחויבים במצוות. **והביא** מקב הישר (פרק כ"ה), מעשה במוהל שהלך לעיר של שדים יהודים ומל

חינוק הנולד מאשה ושד [ומעשה זה היה באמת ואינו דרך משל], והוכיח משם שמותר למולם דהא אמרינן התם שלא יכלו להזיקו כיון ד"שלוחי מצוה אינם ניזוקים", משמע שקיים מצווה במעשיו, ורצו שיאכל לאחר המצווה, וכפסחים (דף ח') שאז יוכל להינזק. ופשוט שמותר למולו דדינו כבן ישראלית מגוי, דהשדים הם כגויים. אך הסתפק אם מותר למולו בשבת, די"ל דממ"נ הוא מותר, דאם שייך הוא לזרע האם יש למולו, ואם שייך לזרע האב גם יהא מותר לדעת המהר"ם (ס"י קט"ז) שהתיר הנבעלת לשד, דל"ש בהם חבורה שאינו דבר גשמי ממש רק רוחני, וצ"ע, עכ"ל.

ועיין בשו"ת עזרת מיצר (פינסק, ס"י ח') שנסתפק באדם שזימן להם בברהמ"ז ומיד לאחר מיכן נהפך באורח פלא לסוס, האם יצאו י"ח ברהמ"ז, דשמא שד הוא שמהפך עצמו לאדם כדאיתא ביבמות (דף קכ"ב), או"ד הוא אדם שהפכוהו אח"כ ע"י כישוף לסוס, כדאיתא בסנהדרין (דף ס"ז) וכנבוכדנצר בדניאל

אלא מראים להם קרי ולוקחים הש"ז ומקבלים אותה ומולידים, אך יש המאמינים שיש להם כלי תשמיש וזרע והנולדים מהם הם קטנים כננסים ודומים לקופים, עיי"ש.

בשור"ת חיים שאל (סי' נ"ג) הביא משור"ת מהר"ם מלובלין (סי' קט"ז), שהנבעלת לשד או לרוח הריהי אנוסה, ומותרת לבעלה וכשרה לכהן. וכתב, שאין להביא ראייה לזה מאשמדאי שבא על נשי שלמה המע"ה ולא מצינו שאסרום, דשא"ה שהיו שוגגות שחשבו שהוא שלמה, ול"ק מכלי שנשתמש בו הדיוט לא השתמש בו המלך דהוא איסור דרבנן וגזרו רק היכא דשכיח ולא בשדים. וכ"מ ביבמות (דף נ"ט), נבעלה למי שאינו אדם כשירה, ול"א בהמה כיון שבא לכלול גם שד, דכשירה ממנו, אך הביא מנחלת בנימין (סוף מצוה ס"ג) שאוסר, ועיי"ש ראייתו. וכ"ה בפת"ע (אבות פ"ב). וכ"כ בשור"ת עזרת מיצר (פינסו, סי' ח') שהנבעלת לשד מותרת לבעלה דהוי כבעילת בהמה, שהרי היא כמוכת עץ בעלמא, ונקראת עדיין בתולה ומותרת לכה"ג. וכן הוכיח בבן יהודע (גיטין דף ס"ח) מאשמדאי שבא על נשי שלמה, שביאת שד אינה אוסרתה, דהא הוא משדים יהודאין ושומר המצוות, אלא ודאי אינו כלום.

וכ"ה בשור"ת דברי ישראל (ח"ב אעה"ז סי' ל'), וח"ג סי' ז') משור"ת שאלת שלמה (ח"א סי' פ"ב) באשה שבוכה ששד בא אליה בלילה והתעלל בה ובעלה כהן, והסיק דכיון שאינו ברור הדבר אולי הוא דמיונה בלבד, ומותרת לבעלה. וכ"ה מהג"ר ראובן בנגיס זצ"ל שבימינו י"ל שהוא דמיון בעלמא, וכמ"ש התפא"י (סנהדרין פ"ז מ"ז) שבימינו באחרית הימים נתבטלו כוחות הטומאה. וכתב, שאפי' אם הרגישה לחות באותו מקום אינו כלום, וכמ"ש בס' עוד יוסף חי (וישלח) שפעמים האשה יעבור בליבה תאוה גדולה ומזרעת מאליה ללא בעילת איש, וא"כ י"ל שמחמת כן תולה בדמיונה שהוי ע"י רוח, עיי"ש.

(ר', כ"ח), ומספק יש להם לחזור ולברך. אך אם היה זה ביום אין לחשוש שהוא שד כיון שאינם נראים ביום לב' אנשים, וכן עיין שם עוד מקרים. ואכמ"ל.

י. הנבעלת ע"י השד

בס' חס"ל (מעין ז' נהר י"ט), "ויבואו בני האלוהים על בנות האדם", שנתערב הרוחני עם הגשמי, וכן השדים יכול להתערב יסודם ביסוד האדם, ויצא מהם ענין בינוני לא שד גמור ולא אדם אלא אמצעי, ולכן השדים רודפים אחר האדם מפני שיסודותיהם גרועים שאינם בכלל אדם, וכוונתם להיכלל באדם שיש להם הנאה גדולה בזה שיצא מהם גוף בינוני הנ"ל. וכן עיין בס' אות חיים ושלום (מונקאטש. סי' רס"ז אות י"ב), שכיון שאסתר שלחה לאחשוורוש שידה במקומה. א"כ דריוש הוא בן השידה, וחשבו שהוא בן אסתר המלכה.

בשור"ת דברי ישראל (ח"ג סי' ז') הביא משור"ת מחנה חיים (ח"ג סי' נ"ה) שע"פ הטבע א"א לאשה להתעבר משד, כיון שהוא רק מב' יסודות וכמ"ש הרמב"ן הנ"ל, וכ"מ מעירובין (דף י"ח) שנבראו מזיקים מאדה"ר ול"א הכי גם על חוה, וכן עיין ברש"י (ב"ב דף ע"ג) שהורמין הוא שד שנולד מאדם הבא על השידה, ול"פ ההיפך, אלא ודאי רק שידה יכולה להתעבר מאיש ולא להיפך, עיי"ש. אך דבריו צ"ל, דמפורש איתא במדרש בר"ר (פ"כ פכ"ד) שנבראו מזיקים מחוה וכמו שנולדו מאדה"ר. וכ"כ במפורש בס' חסידים (אות תס"ט) מעשה בשד שבעל את אשת המלך ונולד לו ממנה בן. וכן נראה בפשטות מכל הסוגיא דלקמן דלא חילקו כלל, וילע"ב.

בס' נשמת חיים (מאמר ג' פט"ז) הביא מס' המנהיר (סי' קט"ז) שהתיר את האשה הנבעלת לשד, כיון דכתיב "ושכב איש אותה" ובהמה ורוח לאו איש הוא. אך דייק מהזוה"ק (בראשית דף צ"ו) שכלל אין להם כלי ההולדה

וכ"ה בשו"ת יביע אומר (ח"ט סי' ט"ז) מעשה גורא משו"ת מחנה חיים (אהע"ז ח"ג סי' נ"ה) באשה שדבק בה שד לאחר לידתה, והיה מוציאה ממיטתה ובועלה במדבר, עד שבאו גיבורי כוח אמיצי לב ודקרוהו והצילו האשה, והסיק הרב שמונת לבעלה, עיי"ש"ב.

ועיין בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' רי"ח) שהסתפק בגולם שברא המהר"ל והמשיך לו נשמת יוסף שידא, מה דינו אם בא על א"א. די"ל דהוי כשד שנתלבש בגוף בלבד, או"ד כיון שהגולם הנ"ל נוצר מאדם ושד ממילא אסור, אך מהמהר"ל משמע שהי"ל דין שד, וצ"ע.

בירושלמי (פ"ק דשבת) איתא, מעשה בחסיד א' שגרס במשנה "אל תאמן בעצמך עד יום זקנתך", דבזקנותו כבר אין חשש שיכשל, ובאה רוח אחת וניסתה אותו ונכשל, והיה דואג על זה מאוד, עד שבאה ואמרה לו אל תדאג שאיני אשה אלא רוח.

ובבן יהוידע (קידושין דף פ"א) כתב, ע"ד הירושלמי (הנ"ל) באותו חסיד שנכשל עם השידה. שהוא נכשל רק בהסתכלות באשה, שאסור אף בפנויה מדרבנן, וע"ז אמרה לו שהיא שידה, וממילא אין בו איסור כלל של הסתכלות, ודלא כמו שהבין החיד"א שהחסיד "בא עליה" ממש, ודייק מזה שאין בזה איסור זנות. דדבריו תמוהין כיון שעדיין יש בו איסור השחתת זרעו. ולפי"ז ביאר דברי הגמ' שם, שהשטן נדמה לר"ע כאשה כדי להוכיח לו את כוחו, ולא הביא אשה ממש, כדי לא להכשילו באיסור הסתכלות באשה, משא"כ כשמביט ברוח והדמיון של השטן שאין בו ממש, אין בו איסור כלל. ודו"ק.

אך בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' רי"ז) הביא מאו"ז (סי' קכ"ד) שכתב, עם הרוחות אין איסור "לא תנאף". דאיתא בתנחומא הבא על הרוחות אין עליו כלום, ואפי' שהוציא ז"ל כמקרה לילה דמי, ואין הוא זנות. ומעשה בחסיד שנודמנה לו שידה בדמות אדם. ונזדווג

עימה ביוה"כ, והצטער ע"ז עד שבא אליהו ואמ"ל שידה היתה ונתקררה דעתו. וכן אמר ר' בנאה "אשר ברא אלוקים לעשות" אלו שדים שברא נפשותיהם עד שלא ברא גופם ונשאר רוח ללא גוף והבא עליהם פטור. ודלא כמ"ש בס' אות חיים ושלום (סי' רס"ו) שאין להביא ראיה מהירושלמי (שבת פ"ק) באותו חסיד, די"ל שרק תבעה ולא בא עליה, דמפורש הכא שגם בא עליה. ומכ"ז דחה דברי הנחלת בנימין (סוף מצוה ס"ג) שיצא לחלק בין בא עליה בדמות גוף או ברוח בלבד, עיי"ש.

וכן עיין בענף עץ אבות (פ"ב דף פ"ח) שהוכיח מהמדרשים ומהראשונים שהחסיד בא עליה ממש, ואינו ענין של דמיון וכדו'. ומוכח שאין איסור בבא על השידה, אך העיר דסו"ס יש בו איסור הוצאה ז"ל, ומדוע אמ' שלא עבר שום איסור. וצע"ב. אך למד מזה אף להנ"ל, שכיון שאינה נחשבת ביאה כלל ה"ה שאינה אוסרת את האשה. עיי"ש"ב.

יא. תפקיד השדים

בגמ' בגיטין (דף ס"ח) איתא, שהם שליחים של הקב"ה ליפרע פורענות, ובמהרש"א שם כתב, שדרך השדים להזיק ורק לצדיקים אינם מזיקים, והם משלחת מלאכים רעים שירדו למצרים להזיקם. ועיין בסנהדרין (דף ס"ז) שיש להם כוחות עליונים, ורק אינם יכולים לברוא בריה פחות מכשעורה. ובבן יהוידע (גיטין דף ס"ח) כתב, השדים נקראו 'סוסים', וכמ"ש בווה"ק (פ' בא), והם דוגמת הסוסים שיש קפיצת הדרך שעושים ע"י השדים, וכמו שאומרים על הרב אליעזר מגרמיזא ז"ל שהיה משתמש באוירא דשידי, הנקרא שימושא דהבלי זוטא, עיי"ש.

בס' קב הישר (פרק כ"ה) הביא מדבר"ר (פי"א פ"ה) עה"פ "יברכך ה' וישמרך", יברכך בממון וישמרך מן המזיקים. וביאר, שיש שדים שממונים על האנשים הקמצנים בממונם, ומפתחות אוצרותיהם תחת ידי השדים שלא

יב. החלום ע"י השדים

בגמ' (ברכות דף ג"ה) איתא, כל החלומות הולכים אחר הפה. וכתב המהרש"א, שכמו שיש בעין כוח להרע ולהטיב, כך בפה יש כוח לפתור חלומות. אך יש ב' סוגי חלומות: א. חלום ע"י שד - שלא מתקיים אלא לאחר שיפתר. א"נ אף שיש לו פתרון, ישתנה ע"פ כל פתרון אחר. ב. חלום ע"י מלאך ואין לו אלא פתרונו האמיתי ולא ישתנה, ולכן מתענים על החלום ראולי הוא ממלאך שאין לו שינוי בפתרון. ועיין בזה"ק (ח"א דף פ"ג, ח"ג דף כ"ה), שהאריך בטעם הדבר לחלום ע"י השדים. והמהרש"א (ברכות דף ר') כתב, שלכן בלילה יכול לגלות השדים, ע"י שינוח אפר סביב מיטתו, כיון דשכיחי אז טפי שיש חלומות בלילה שהם ע"י השדים.

ובמנחת יהודה (פתיח אות מ"ו) כתב, חלום ע"י מלאך הוא חלום מסודר לא מעורבב מעניינים שונים, ורואה הכל כבהקין ממש, ואינו מתפחד ומתבהל בעת השינה, וכמ"ש ויהי בבוקר ותפעם רוחו, וכל האחר זה ע"י שד שלוחש לו באוזן והוא מתחיל לדמיין, וזה רק בשינה קלה, בתחילת השינה או בסופה, שאפשר למוח להרגיש בציורי דברים, והם נקראים שדים נוכריים למודי הרע, אך יש שדים יהודיים שעושים עצמם כנביאים ותנאים, ולכן אם אומר לו שהוא אליהו ישאלהו אתה אליהו ואם תשובתו אינה מבוררת הוא שד. ובחלום ע"י שד יאמר ג"פ "טמא טמא ברח לך מכאן", כי הם רוצים להבהילו ולהציק לו, עיי"ש.

ועיין במהרש"א (ברכות דף ח"י) שחלומות של ליל ר"ה יותר אמיתיים כיון שהוא יום הדין, ולכאור' טעמו כיון שגם השדים מפתחים אז מלהציק לאדם בחינם. ומ"ש בס' קומי רוני (דף ל"ב, הובא בשו"ת יצחק ירנן ח"ב סי' א') שחלומות שלאחר חצות לילה רובן אין בהם ממש, ודלא כהגמ' ברכות (דף ג"ה ודף ס"ב) שיש בהם ממש. נ"ל דדבריו

יהא בידם לעשות צדקה, ואף לא לענג עצמם אלא בקמצנות. וז"ש ישמרך מן המזיקים שתוכל ליהנות מהממון, ועיי"ש במעשה מהעשיר הקמצן. וכ"ה בס' זכר דוד (מאמר א' פ' מ"ט), עיי"ש.

בס' חס"ל (מעין ד' נהר ט"ו, י"ז) כתב, מלאכי החבלה הם שליחים שנבראו מכח החיצונים, לפתות לחבל ולענוש, והם כמלאכים קדושים לגבי השדים, ואינם מתרבים אלא הם במספר שווה כמפקד המלאכים הקדושים, ומהם "מזי רעב ולחומי רשף" וכו', ואף השדים הם לצורך העולם להוכיח בהם בנ"א, וכמ"ש בשמואל (שמואל א' ד', י"ד) והוכחתים בשבט אנשים ובנגעי בנ"א, ויש להם שליטה על מפסיד הדבר.

ושם (נהר כ"ג-ד') כתב, שאותם הנבראים בער"ש, יום שבת הוא יום מנוחה להם, ואינם מתפשטים להזיק דבטל כוחם, אך השאר מזיקים גם בשבת. ונעמה ולילית מזדקקות לבנ"א החוטאים בהרהור כדי להוליד מהם מזיקים שיענישום אח"כ בקבר שהם בניו.

ובזה"ק (ואתחנן דף רס"ה) איתא, שלא יעבור אדם על מים צלולים ששופכים לפני הפתח, וכן שלא ישפוך מים צלולים דרך בזיון, שיש שם שד א' שמסתכל בדבר.

בס' טבריא (לר"י שפירא, אות ל"ט) הביא אגדה נפוצה שחמי טבריא מתחממין מלמטה ע"י שדים ע"פ ציוויו של שלמה המע"ה. שכאו לפניו חולים ומוכי שחין ואמ"ל בנית את בהמ"ק, אך אנו לא נוכל להתענג בו שאנו מצורעים. ומיד קרא לשדים ופקד עליהם ללכת למעיינות הסמוכים לטבריא ולהסיקם מתחת האדמה, ומי שרחץ בהם שב ורפא לו. ויחד עם זאת עשאו חרשים שלא ישמעו על מות המלך ויפסיקו מלהסיק המעיינות, ולכן עד היום חמים המים, עיי"ש. [אך עיין בסנהדרין (דף ק"ח) שנשתיירו ממי המבול, וכן עיין בשבת (דף ל"ט) שמתחממים מגיהנום, וילע"ב].

אוצר החכמה

פאת צפון החרבה משום הקור, עיי"ש. והביא מהציוני (פ' אחרי מות דף מ"ח) שעיקר מציאותם בפאת צפון כגון מדינת נורווגיא והנוף ההוא מחמת הקור, וכ"ה מהריטב"א (ב"ב דף ע"ג) ולצד צפון נגלים לבנ"א מאוד, ומקורם מפרקי דר"א (פ"ג) צפון הוא מדור למזיקים ולשדים, עיי"ש. וכ"כ בנשמת חיים (מאמר ג' פ"ב) שמדורם בפאת צפון שמשם תפתח הרעה.

ובחס"ל (מעין ז' נהר י"ד) כתב, האויר נחלק לג' חלקים, והעליון ניתן לאשמדאי ואין לו רשות לחבל ולקטרג אלא ביום ב' בשבוע. ושם (נהר ט"ז) כתב, עיקר שליטת מלאכי החבלה הוא במקום שומם כהמדברות, ולכן תמצא שם את השדים, שהולכים אחריהם ליהנות מכוחם, ועיקר מציאותם בקצוות כגון בפאת צפון מחמת הקור ששם, וזאת כיון שבנ"א מחלישים כוחם, שכ"מ שנעשה בו ישוב בנ"א כוחם נחלש, וכן הולכים השדים לחורבות מפני המזיקים וכו', עיי"ש. ובס' מלאכי עליון (עמ' ר"ג) הביא ממדרש אבכיר (דבר א', עמ' קל"ח) שהשדים שנוצרו מאדה"ר, מתושלח הבריחם להרי ההרים, ולתהומות האוקיינוס.

ועיין בכף החיים (סי' תר"ה אות ל"א) שהביא משער המצוות (ואתחנן), שאין לילך יחידי במקום שאי"ב ישוב ששם שולט השד "תניא", ומתגבר עליו להחטיאו או להזיקו ואפי' בלומד תורה, ורק צדיק גמור יכול לו, ולכן הזהיר לא ללכת לבה"ק יחידי, ואפי' לקבר רשב"י.

בס' עיני כל חי (מס' דר"א רבה פ"י ה"ג) כתב, יזהר שלא להשתין בלילה בשדה או בחצר מחוץ לביה"כ, דמעותד לפגוע בו מזיקים, וכן לא יזרוק שום דבר בלילה חוץ לביתו דימצאון שם מזיקים וחובלין בו, עיי"ש. ועיין בזה"ק (ח"ג דף ע"ו) שמנגעי אדה"ר נוצרו מזיקים והם משטינים על בנ"א, ושורים בפתח הבית וכו', אך מי שנמצא בפתחו שם שד"י כולם בורחים, עיי"ש.

תלויים במח' התלמוד והזה"ק, אימתי הוא זמן השינה האמיתי.

בס' שמושה של תורה (ערך ר"ח מואלחין) הביא בשם הגרא"מ שך זצ"ל מעשה בא' שחלם ב' פעמים שיפול בגשר, ובא לפני הגר"ח ואמ"ל חלומות שוא ידברו, ולכסוף הלך ונפל, והתרעמו ב"ב על הרב, ואמר שאינו חוזר בו וכך ימשיך להורות להבא, כיון שחלומות שוא ידברו, עכ"ל. וכבר העיר שם הרב, דהוא צ"ב דהא כן חיישינן לדברי החלום, ובודאי במקום סכנה, וצ"ב.

בשו"ע (סי' רפ"ח ס"ד) כתב, שגם על חלום שחלם בצהרים צריך להתענות. ובביאור הלכה שם תמה על מ"ש הבאר היטב, שאם חלם בצהרים בימי החול ל"ש בו אפי' תענית שעות, דהא כ"ש הוא משבת. אך כ"כ גם בכה"ח (שם אות מ') ובמחב"ר (סעיף ו') שא"צ להתענות כלל על חלום שחלם במשך היום, ורק במי שידוע שחלומותיו מתקיימים יתענה. וכ"מ ביומא (דף פ"ג) שחלום של ער"ש אי"ב ממש, ויל"ע אם אינו דחיה בלבד. ועיין בסידור היעב"ץ (ח"א, פתרון חלומות) שהביא קונטרס פתרון חלומות המיוחס ליוסף הצדיק ולדניאל איש חמדות, ועוד. ועיין בס"ח (סי' תמ"ז) שהמתבשר בשורה טובה בחלום, לא יגלה לאשתו שמא תפרסם הדבר ואין עושים לו נס גלוי.

יג. מקומם

בגמ' פסחים (דף ק"ב) איתא, שר"ח התיר להם להיות בישוב רק בלילי רביעיות ושבתות, אך אביי אסר עליהם כליל, וסילקם לגמרי ממקום ישוב. ועיין במהרש"א (חגיגה דף ט"ז) שהם טסים בכל העולם, שיכולים להיות במקום שבג"א לא יכולים להיות מחמת קור וחום.

והגר"ח סופר (בהערות על סי' הזכירה אות א') הביא מהרמב"ן (ויקרא י"ז, ד') שהם נקראים שדים כיון שנמצאים במקום שדוד כגון במדבר, ועיקר מציאותם בקצוות כגון

מצויות רוחות ומזיקים, וכברכות (דף נ"ה) שהאבל צריך שימור, וכדי שלא יראה דמות הנך כלבים חצופין במראה ויבוא לידי נזק. וכן עיין בכה"ח (סו"ס ש"ב) מהזוה"ק בסכנת ההסתכלות במראה לכל אדם, עיי"ש.

וביערות הדבש (ח"א דרוש ב' דף מ"ט) כתב, כל השדים ורוחין שהוליד האדם בראותם צורת האדם באנדרטה וכדו' מתדבקים שם, ושורה שם רו"ר, ולכן יזהר מצילומים אלו שמביא מחבלים ומשחיתים לביתו, והביאו בפת"ש (יו"ד סי' קמא סק"ז), עיי"ש. וכן עיין בשו"ת שיח יצחק (סי' תס"ג) שאין לעשות תמונה מהמת מלבד ההיזק שכתב ביערות הדבש הנ"ל.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' קי"ד) כתב, שמי שמחמיר מלהצטלם ודאי שיכול למחות באחרים שלא יצלמוהו, דלדידיה הוא איסור ומביא לו נזק לעוה"ב וכנ"ל, אלא גם מי שאינו מקפיד בדבר אך יכול למחות באחרים שלא יצלמוהו, ואולי מיקרי גם גזל, דהרי ברשות האדם למכור את רשות הצילום למי שרוצה והוי כמזיקו ממון, וכן מצינו בדינא דמלכותא שאסור לצלם מקומות שמקפידים עליהם שהם סודות מדינה. אך בשו"ת שלמת חיים (סי' תשע"ג) כתב, שיש טומאה על התמונה אך זה אינו היזק לבעל הפרצוף, ואינו יכול לתבוע הצלם.

ועיין במעבר יבוק (שפתי רננות פ"ט) שמכסים את פניו של המת, משום שעל פניו, ובמיוחד על מצחו, נרשמים עוונותיו, וכשיראו החיצונים יוסיפו לו מכאוב, והוא אפי' לגבי האדם החי, שטוב לו לכסות מצחו לעולם שלא יתראו לחיצונים.

ועיין בבן יהוידע (שבת דף קנ"ו) שכתב, החיצונים והקליפות עומדים ערומים ללא אור מקיף, וכיון שהם משוטטים מלמעלה כאשר רואים אדם בגילוי הראש, חושבים שהוא דומה להם ונדבקים בו, ולכן הקפידו חז"ל על ענין כיסוי הראש.

ובס' מעולפת ספירים (אלגאזי, יום כ"ד, גן עדן אות ו') הביא מהזוה"ק (בראשית דף מ') שיש בשמים ז' מדורות זה למעלה מזה. המדור הא', כלפי הארץ חושך מאוד שם יושבים שדים ורוחות וממונה עליהם "טהריא"ל" ועמו שבעים ממונים מעופפים, ובעלות השחר כלהו אבדין ולא משתכחין, לפי שהולכים לנקב התהום ואינם נראים עד הערב שמש. המדור הב', למעלה מזה מקום מאיר יותר, מדור למלאכים הממונים על מעשה בני אדם להטותם לדרך רע, ואלה המלאכים יש להם קורבה עם בני אדם ונהנים מריח בשמים של בני אדם, ועליהם ממונה "קדומיא"ל" וכו', עיי"ש.

ובהקדמת פ"י עץ יוסף (על עין יעקב, ביאור מאמרי חז"ל אות ג') כתב, ובבבל ארץ מולדתי נמצאו רבים מהשדים, והכירום כחיות המזיקות, אך המתחבר איתם ויודע איך להתנהג עמהם, יבינו רצוננו ע"י קריצות ורמזים, ויעשו שאלתו כדבר איש אל רעהו וכפסחים (דף ק"י). ואינם מזיקים אלא בלילה, ואולי מסיבה זו נמצאים השדים רק בבבל, שאינם יכולים להיות באקלים אחר זולת בבל שהיא ארעא דחשוכא, עכ"ל.

בס' כנסת יעקב (אות ל"ט) הביא מס' כנסת יחזקאל (ערך שדים), ששדים אינם נמצאים אלא בבבל, והעיר ע"ד שהרי מצינו בכמה מקומות בתלמוד שאף בא"י היו שדים [ועיי"ש שמנאם אחד לאחד], וכ"ה מהתוס' (מעילה דף י"ז) שהשד "בן תמליון" הוא שקורין לו "נוטיון" בלע"ז, והוא כמו תינוק קטן, ורגיל בין הנשים להתלוצץ בהן, ומשמע שגם בימי בעלי התוס' היה מצוי בצרפת, עיי"ש.

יד. תמונת פני האדם

בשו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' ל"ה אות ג') הביא משו"ת גנזי יוסף (שוארץ, סו"ס קמ"ח) טעם למנהג כיסוי המראות שבבית האבל כל ה"שבעה", כיון שבבית האבל

טו. ערב שבת

בטור (או"ח סי' רט"ז) איתא, שאין אומרים בער"ש בברכת השכיבנו "שומר עמו ישראל", כיון שבשבת א"צ שמירה ששבת היא השומרת על ישראל. ובפרישה כתב, הא דאומרים בכ"ז בשבת שיר של פגעים זה מפני המזיקים דשכיחי בליל שבת שהוא במזל מאדים, א"צ אין השבת שומרת אלא למי שמשמרה כראוי. וכן מצינו שרבנן תיקנו ברכת מעין שבע מפני המזיקים כדאיתא בשו"ע (סי' רס"ח). והמג"א (שם) חילק עפ"י דהזוה"ק שהשמירה היא לכלל ישראל ולא ליחידים.

ובשו"ת יביע אומר (ח"ב סי' כ"ה אות ט"ז) הביא מראש יוסף ששבת שומרת למי שנמצא בתוך העיר ולא בשדות, כבתענית (דף כ"ג). והביא ממחזור ויטרי בשם רש"י, שבלייל שבת שכיחי מזיקים מפני אגרת בת מחלת, א"נ מפני המתים שמוצאים בו מנוחה בלילה, והכל בו כתב שזה משום סכנת מזל מאדים המשמש בתחילת ליל שבת. ובמהרי"ל (סי' קי"ב) משמע שב' המלאכים המלוים לאדם בער"ש הם א' ממאדים וא' מכוכב צדק.

וכן עיין בדבש לפי (מ"ל אות י"ב) בשם מהרח"ו שא' נפל בליל פסח ונצטלע, עיי"ש. ובשו"ת וישב הים (ח"א סי' ח' סוף אות ב') כתב, ששוין פסח לשבת בשמירה, שבשדות צריך שמירה, עיי"ש ב. ובחזון עובדיה (פסח, תפילת ערבית סקי"ד) הביא ממחזור ויטרי (דף פ"ג) שגם לאחר שגזר אביי על השדים וסילקם ממקום ישוב, מ"מ יש סכנה בבהכ"נ מצד רוחות המתים שדרכם לבוא לבהכ"נ כל י"ב חודש.

ובס"ח (סי' תחש"ע) כתב, שהרוחות מחבלין בער"ש לפי שאינם בגיהנום ונותנים להם רשות להזיק למחללי שבת, ולעצבים בשבת, ולמי שלא מתערך בשבת, ולכן סמך שיר של פגעים לשיר של שבת, ולכן אומרים בשבת "יקום פורקן וכו' ובריות גופא", שאין רפואה ממתם אלא ע"י השי"ת, אך לא"ה ביו"ט.

במאור ישראל (שבת דף קנ"א) הביא משו"ת בנין עולם (יו"ד סו"ס ס"ב) שלפ"י דהזוה"ק (בראשית דף מ"ח) שבשבת אין שליטה למזיקים א"כ מותר לישון יחידי, שאין לו חשש מזיקים. והעיר ע"ד מהזוה"ק (ויקהל דף ר"ה) שאע"ג שבשבת יש שמירה מרוחין בישינן אך זימנין יתחזון לאדם יחידי ואיתרע מזליה, ולכן צריך האדם להישמר מפניהם, וכן בשבת (דף כ"ד) תקנו ברכת מעין שבע מפני המזיקין. אך כתב ליישב שה"מ בימי התנאים שעדיין היה למזיקים רשות, משא"כ לאחר שאביי גזר עליהם כדאיתא בפסחים (דף קי"ב), אך מ"מ ראוי לחוש שלא יישן יחידי, עיי"ש.

טז. בבית המקדש

בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ח', בהגהות) הביא משו"ע הגר"ז (שמירת נפש סי' ד') ע"ד הגמ' בנדה (דף י"ז) שהשותה משקים מזוגים בכלי מתכות שעבר עליהם הלילה, דמו בראשו, שהוא כ"ש מים עצמם. ולפ"י כתב להוכיח שבמקדש לא היתה שורה רו"ר, מהא דניסוך המים עמד בצלוחית של זהב כל הלילה, ואם הם אסורים לשתיה הרי הם אסורים גם למזבח דכתיב "ממשקה ישראל". **ודע**, דהוצרך להוכיח כן מניסוך המים, כיון שמ"כ"ור המים" אין להוכיח, דאיתא ביומא (דף ל"ז) שהיו משקעים אותו בלילה בבור המים מחמת לינה. וכן אין להוכיח מהגמ' סוכה (דף מ"ט) שאחת לע' שנה נוטלים יין קרוש מלול המזבח ונשרף בקדושה, ול"ח לגילוי, דהתם לכאור' שריפתו אינו משום מצווה, אלא משום ביעור דבר קדוש.

אך עיין בשו"ת יביע אומר (ח"ב סי' ח') על המנהג להניח בשבת מים במיחם ועובר עליהם גם הלילה, שנקט להקל, כיון שי"א שברותחין נחלש כוח הרו"ר, וי"א שבמים אין קפידא, והוי ס"ס, ובפרט בימינו שנחלש כוח הרו"ר, עיי"ש ב. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר

מלאכים אינם מכירים לשון ארמית, ומיישבת הגמ' דשאני בת קול, א"נ גבריאל הוה.

אך תוס' מנחות (דף ק"ט) כתבו שאפי' מלאכים אסורים להיכנס לקה"ק, דהא כתיב "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו אל הקודש", וה"ה למלאכים דכתיב בהם "ודמות פניהם פני אדם". וכ"ה תוס' ישנים (יומא דף ל"ט) בשם הירושלמי שהזקן שנכנס עם שמעון הצדיק ביוה"כ לקה"ק, היה הקב"ה בעצמו, כיון דאפי' מלאך אסור להיכנס אז לשם. והתוס' (יומא דף י"ט) כתבו ע"ד הגמ' שהמלאך חבטו לצדוקי שהקטיר הקטורת דלא כהלכתו, דל"ק מהנ"ל, כיון דשא"ה שלא נעשה הקטורת כהלכתו ואינו כלום.

ועיין בתורת כהנים (ויקרא פ"י פ"ד) שנחלקו אם נדב ואביהו מתו מחוץ לקה"ק במקום שגם הלויים יכולים להיכנס, וכמ"ש "ויקרב וישאום בכותנתם", ומ"ש שמתו "לפני ה'", פ"י שנגפן המלאך והוציאן לחוץ, או כר"ע שמתו בפנים ונתנו חכה בפיהם והוציאום. וכן עיין בתוס' (עירובין דף ס"ג) שהוכיחו שהם הקטירו את הקטורת במזבח החיצון, דהא במזבח הפנימי ל"ש שתרד אש מן השמים, אך העירו מדברי התו"כ הנ"ל שמשמע שנכנסו לתוך קה"ק, עיי"ש. וכ"כ הרמב"ן (ויקרא ט"ז, ב') מזה נראה שנכנסו לפני ולפנים, אך דחה זאת, עיי"ש.

ובזוה"ק (ויקרא דף ס"ו, ודף ק"ב) איתא שהיו קושרים לרגלי הכה"ג שלשלת של זהב שאם אינו הגון היה מת מיד בקה"ק. וכ"ה בתויו"ט (יומא פ"ה מ"א) שהרבה כה"ג מתו בקה"ק, ומשמע שמתו ממש בתוך קה"ק, וזה לכאור' ע"י מלאך המוות שנכנס לשם באותה שעה, ודלא כהנ"ל. אך י"ל כהתוס' הנ"ל דשא"ה שעשו הקטורת שלא כדין, א"נ מיתת נדב ואביהו לא היתה ע"י מלאה"מ, וכמ"ש באוצר יד החיים (ריש פ' בהעלותך) מהזוה"ק (ויגש דף ר"י) שכל הנהרג ע"י אדם או סם, או טבע במים. לא ימצא שם מלאה"מ.

(חכ"ב ס"י מ') שכל האיסור רק במשקים מזוגים ולא במים.

אך בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' א' אות ד') הביא מהראב"ד (תמיד דף כ"ח) שאע"ג שאסור ליתן שלום לחבירו בלילה שמא שד הוא, אך בעזרה מותר כיון שאין רשות לשדים להיכנס לבית המקדש. אך העיר ע"ד משמואל א' (ג, י) "ויאמר שמואל כי שומע עבדיך", ול"א שם ה', ופרש"י שמא קול אחר הוא, אך הרד"ק כתב שמא שד הוא וצ"ע, אך י"ל בין בהמ"ק שקדוש לעולמים למשכן שילה. ואף ששמואל לא ישן בעזרה אלא במקום משמר הלויים, אך אף הראב"ד לא מיירי רק בעזרה אלא גם בכל שטח הר הבית, עיי"ש. וכ"כ בשו"ת יין הטוב (ח"א סי' ו') דודאי ל"ש רו"ר במקדש, והביא מהראיות הנ"ל. וכן עיין ביוסף תהילות (מזמור מ"ג) שאין רשות לסט"א לבוא למקום המקדש ואפי' אם יעבדו שם ע"ז הוי מעשה קוף בעלמא.

ובמאור ישראל (שבת דף קנ"א) כתב ע"ד הגמ' שם שכל הישן יחידי אוחזתו לילית. דל"ק מיומא (דף ו') שמפרישים כה"ג ללשכת פלהדרין ויושן שם לבדו, ע"פ מש"כ במעשה רב (סי' רכ"א) שמותר לישון יחידי בסוכה דשומר מצוה לא ידע דבר רע, וה"ה הכא. אך לנ"ל יש לחלק בפשיטות כיון שאין להם כלל רשות להיכנס שם.

ועיין בשו"ת יוסף אומץ (סי' ל"ז) בענין צוואת ריה"ח שלא לסתום חלון מפני המזיקים אם ה"ה לבהכ"נ, שמצינו בקידושין (דף כ"ט) שנמצאו מזיקים גם בבהכ"נ, וכן ספרו זקני ירושלים על מזיקים שהיו בבהכ"נ, אך אולי יש לחלק בין סט"א למזיקים, עיי"ש. ועיין בס' זכר דוד (מ"ב סופ"ה) שביהכ"נ נקרא מקדש מעט והוא בחינת הלוי שאין מלאך המוות נכנס לשם.

יז. קודש הקדשים

בגמ' סוטה (דף ל"ג) איתא, על מה שיצאה ב"ק מקה"ק בלשוז תרגום. והא

בציבור, ועוד, שהוא עת רצון. וקדיש נאמר בתרגום כדי להכניע הקליפות הנאחזים באחוריים, שנכנעים בשומעם שבח ה'. וכן האריז"ל תיקן פיוט לשבת בתרגום להכניעם בשומעם גדולת השבת.

בחזון עובדיה (בדיקת חמץ, סקל"א) הביא מסדר היום, שאומרים הביטול חמץ בלשון ארמית שאפי' המלאכים לא מבינים בו וכ"ש השדים ומזיקים, שלא יקטרגו על שמזלזלים

בלחם. והעיר ע"ד, דמדוע יקטרגו במה שאנו עושים רצון ה', ועוד, דבזוה"ק (תרומה דף קכ"ט) איתא, שאומרים הקדיש בלשון דסט"א כדי שיסבר כוחם, ומשמע שהסט"א מבינים ארמית, אך י"ל שהמזיקים שאני. וכ"ה מהפרדס הגדול (לרש"י, דף נ"ח) שאומרים בהגדה "כל דכפין" בארמית, מפני המזיקים שמדברים בלשון"ק, ואם ישמעו ההזמנה יבואו ויקלקלו הסעודה לכן אומר שלא יבינו, שכן מצינו ר' דברים נאמרו במזיקים, ואחד מהם שמדברים בלשון"ק כמלאכים.

ובס' יש מאין (שניאור, ח"א סנהדרין דף צ"ב) יצא לחלק, שמלאכים המלמדים זכות על ישראל מבינים בכל לשון, משא"כ המלאכים המקטרגים, וכן ביטול חמץ נאמר בארמית שלא יבינו אותם המקטרגים ויקטרגו על ישראל שמבזים את הלחם.

וכ"ה בשו"ת יביע אומר (ח"א סי' ל"ה) משיבולי הלקט (סי' רפ"ב) שכמו שגבריאל יודע שאר לשונות, ה"ה מטטרון שהוא סופר ויש לו לכתוב זכות כל האומות, וכן מיכאל שיש לו לדון כולם, וכן י"ל שמלאכים הממונים על שערי תפילה, ומלאכים המסורים על הציבור יודעים כל לשון, עיי"ש"ב. וכ"ה באוצר הידיעות (ח"ג דף י"ג) מס' להורות נתן שהמשנה באבות (פ"א מ"ג) אומרת "ודאשתמש בתגא חלף" בארמית, כדי שלא יפתח פיו לשטן דהא הם לא מבינים ארמית, וכן עיין שם (פ"ב מ"ו) על דאטפת בארמית, עיי"ש, [ואין להעיר ממו"ק (דף י"ח), די"ל דשאני ברית הכרותה לשפתיים, ועיין].

אך עיין בתורת יעקב (אחרי מות) שהביא מהמדרש (שם סוף פכ"א) שרק אדם אסור להיכנס, אך מלאך מותר. וכן עיין בעיון יעקב (סוטה שם) שחילק דרך כשבא מלובש בגוף אדם אסור להיכנס, אך סתם כך רשאי להיכנס, וכמ"ש בזוה"ק (וירא דף ק"א, ודף קמ"ד) שמלאך שיורד למטה מתלבש בגוף כמו של מטה.

יח. לשון ארמית

בגמ' בשבת (דף י"ב) איתא, לא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית כיון שאין מלאכי השרת נזקקים לו, וכ"ה בשו"ע (סי' ק"א ס"ד). וכתב המאירי (שם) דכיון שאינו לשון השגור בפי הבריות, אין הכוונה מצויה שתהא תפילתו מתקבלת, ומ"מ לענין חולה שמכוין ביותר אין לחוש, וכן ציבור ששכינה עמהם פ"י שכוונתם מצויה הרבה, עיי"ש. אך הרא"ש (ברכות פ"ב סי' ב') הביא דברי הרי"ף שה"ה כל לשון, כיון שאינם מבינים אלא לשון הקודש. והעיר ע"ד דהא אפי' מחשבות יודעים וכ"ש השפות אלא שאין נזקקים ללשון ארמית שמגונה הוא להם, עיי"ש.

וב"ב בס' אור החמה (לרמ"ק, הקדמת הזוה"ק דף ט') שמלאה"ש, כששומעים ארמית אין נזקקים לשומעו דמאוס בעיניהם אך אם ירצו לשמוע יבינו, והראיה דרשב"י דיבר בלשון תרגום והיו המלאכים באים לשמוע. ורשב"י בדווקא דיבר בלשון תרגום כדי להכניע הקליפות בלשונם וכמ"ש לגבי הקדיש, שזה לשון החיצונים, ועליהם נאמרו הקללות בזוה"ק, ולא על המלאכים, עיי"ש. אך בזוה"ק (ח"א דף ע"ד) איתא, שמלאכי השרת מכירים רק לשון הקודש וצ"ב, אך ע"ע בזוה"ק (ח"א דף פ"ט), וילע"ב.

ובשו"ת תורה לשמה (סי' מ"ט) כתב, הסליחות נתקנו חלקם בלשון תרגום להורות שנאמרים בציבור וא"צ לסיוע המלאכים, אך רובו בלשון הקודש דעדיף טפי, ובשעת הוצאת ס"ת אמרינן "ברוך שמי"ה בלשון תרגום דהוא

יט. ידיעת מחשבות

בתוס' שבת (דף י"ב) תמהו ע"ד הגמ' שמלאכי השרת לא מכירים לשון ארמי, דהא אפי' המחשבה שבלב כל אדם יודעים. אך בהגהות הרש"ש (שבת דף מ') כתב ליישב, שגם המחשבה מחולקת היא לשפה, וכיון שלא יודעים ארמית ה"ה למחשבה כזאת. ועיין בשו"ת יביע אומר (ח"א סי' ל"ה) שיצא לחלק שהמלאכים יודעים המחשבה רק לאחר שתגיע ללב, משא"כ השי"ת שיודע גם קודם לכן.

אך במדבר קדמות (מ"מ אות י"א) כתב שאין המלאכים יודעים מחשבות, ולכן מחשבה רעה אין מצטרפת למעשה, עיי"ש. ובפת"ע (סנהדרין דף י"ט) הביא מהעיון יעקב שיצא לחדש שרק גבריאל שיודע ארמית יודע המחשבות, אך דחאו דמהכתובים משמע שאינם יודעים כלל מחשבות.

וכ"ה בשד"ח (ח"ה מ"מ אות ר"ב) מהגהות החיד"א על הזוה"ק (ח"א דף ק"א) שהרשב"א הלוי הוכיח מהזוה"ק דס"ל שמלאכים אינם יודעים מחשבות. והביא מהזוה"ק (ח"א דף ק"א) שאין המלאכים יודעים בהאי עלמא אלא מאי דאיתמסר להו למינרע, ומשמע שרק בירידתם לארץ לא יודעים, ודלא כמ"ש בס' ישמח לב דאף בשמים אינם יודעים העתידות, עיי"ש. וכ"ה בשו"ר טהרה (מ"מ אות ג"ב) מהזוה"ק, שהמלאכים לא יודעים אלא מה שמרשים להם לדעת בשליחותם, ולא יודעים מחשבות ואפי' מלאכי המרכבה.

ולכאוי' הוא גמ' מפורשת בחגיגה (דף ט"ז) ששדים כמלאכי השרת, שיודעים מה שעתיד להיות, ומקשה הגמ' יודעים ס"ד, אלא שומעין מאחורי הפרגוד כמלאה"ש.

והרמב"ן (ויקרא י"ז, ז') כתב, שהם מקבלים הידיעות משרי המזלות, ולא יידעו העתיד לימים רחוקים, אך בסנהדרין (דף ק"א) איתא, שאין שואלים בשדים, משום סכנה שמטריחו ואח"כ מבקש להזיקו. וכ"כ

בחס"ל (מעין ז' נהר י"ז) שבזוה"ק (ח"ג דף קפ"ד) ביאר ענין צפצוף הציפורים, שיודעים עתידות כיון שהם פורחים גבוה קרוב לחכמה העליונה, וכ"ה בשדים, א"נ ניתן להם הידיעה לדעת כל הנעשה בעולם כדי שירדפו אחר ההפקר הנפסד, והדברים המסורים להם שיהנו מהם, עיי"ש.

כ. ספר הרפואות

בתשב"ץ (תלמיד המהר"ם, סי' תמ"ז) כתב, שספר הרפואות שגנוז חזקיה המלך, הגיע לידינו מנח, שהיו בתיבה גם שדין ורוחין והיו מזיקים עד שנעשו רובם חולים, וכן מפני הריח הרע, ובא מלאך והעלה את א' מבני נח לגנ"ע ולימדו כל הרפואות וכתבום בספר.

וכ"ה בס' זכר עשות (מ"ס אות כ"ז) מהגר"ח פלאג"י באבות הראש (ח"א דף ק"א) שהרמב"ם הרשב"א ומהרי"א חולקים ע"ד התשב"ץ הנ"ל וס"ל ששלמה המע"ה חיברו וכמ"ש בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תי"ג) שחיברו שלמה המע"ה, עיי"ש.

אך הביא מאוצר המדרשים (מדרש נח) שלאחר המבול היה חולאים גדולים ויתפלל נח אל ה', וישלח לו את המלאך רפאל שהכרית כמה מזיקים, והשאר השאירם להעניש את הרשעים, וירפא החולים בעצי ועשבי השדה, וישלח את שרי הרוחות להראות לנח סגולת כל עץ ועץ, ויכתוב נח בספר ויתן לבנו שם, וממנו העתיקו חכמי הרפואה. אך בילקוט ראובני (פ' בראשית דף נ"ג) כתב, שאדה"ר כאשר היה בגנ"ע בא מלאך ולימדו את כל הרפואות, וזהו ספר הרפואות, עיי"ש.

וכ"ה בס' הדר יעקב (ח"א סי' י"א) מהרוקח (שמות ט"ו, כ"ו) שחזקיה המלך גנוז ס' הרפואות שהיה על המעיינות מהמבול לידע איזה מי מעיין טוב לכל חולי, ובזה פירש גם סמיכות הדברים של "סתם מי גיחון - וגנוז ספר הרפואות".

מקום שהיה בו קדושה והסתלקה, מיד מתגברים החיצונים באותו מקום, לכן נותן שם הגר לסלקם [אך לא נוהגים כן גם במשך השנה בהיכל שיש בו רק ס"ת א', ומוציאו לקריאה ונשאר ההיכל ריק, דכיון שבשבת לא יכולים לעשות כן לא נהגו כן גם בחול, א"נ כל הקפידא במקום שיש הרבה ספרים], עיי"ש.

בבן יהוידע (פסחים דף ק"ב) כתב, כשחושש מרור"ר יאמר "פלוני בן פלוניתא צחינא למיא", דעיד"ז תחשוב הרוח שתבירו נמצא עמו יחד עם אימו ותברח דהא בשלושה אינם נראים ואינם מזיקים. ושם (ברכות דף ס"ב) כתב, שהשמעת קול מברית המזיקים, ולכן נוהגים לקשור פעמון ברגל התינוק.

בקונטרס מקבציאל (גליון כ"ה) הביא הגרי"ח סופר שליט"א, מאלפסי זוטא (ברכות דף מ"ג) שירח כשלשה, כיון שדמות יעקב חקוקה בה, וא"כ הוי הוא יעקב והירח שווה לג', ודו"ק. וכ"ה מס' מאמר השבתות (ה' דף ג') שדמות יעקב חקוקה בלבנה ובכסא הכבוד, וכ"כ הב"ח (סי' רפ"א) ולכן אומרים "ברוך יוצריך עושיך וכו'", ר"ת יעקב. ומפורש בתיקו"ז (תיקון י"ח דף ל"ח) דיוקנא דיעקב חקוקה בלבנה, עיי"ש. וכ"ה מס' מגן דוד (דף כ"ו) שכאשר הלבנה במילואה רואים בה צורת אדם, ולא ידעו הפילוסופים להסביר לי מהו, והוא רמז ליעקב שחקוק שם, עיי"ש.

ובהדר יעקב (ת"ו סי' ס"ז) הביא מהגאון מספינקא, שאהרון הכהן היה הולך בכל מחנה ישראל ללמד תורה [ובכוה"ק (אמור דף ק"ג) קראו "התייר הגדול"], ולכן היה לובש נעלים מברזל שזה מסלק המזיקים, וכידוע מעלת הברזל בזמן התקופה, אך תמה ע"ד, דהא לא היו המזיקים יכולים להיכנס בתוך ענני הכבוד ועוד, עיי"ש ב.

ועיין בסגולות ישראל (מ"ב אות ל"ט) השדים כשיפגשו להרע לאדם, אז מתחילים בשבת כמה נאה הוא, ולכן יאמר עליו "ה' ישמרך מכל רע", ויכנה לנאה בשם "כושי".

ובמהרש"א (גיטין דף ס"ח) כתב, אף שנגנו ספר הרפואות בכ"ז נכתבו ענייני הרפואות בש"ס, דכיון שהתרבתה השכחה ואחז"ל "עת לעשות לה'" ה"ה לדברי ספר הרפואות, שהותר לכותבם שלא ישכחו.

כא. לשלשה אינם מזיקים

בברכות (דף מ"ג) איתא, א"ר אבוקה כשנים [יחד עימו הוי ב'], וירח כג', שאין חשש כלל ממזיקים כיון שלא נראה ומזיק, לשניים נראה ואינו מזיק, לג' אינו נראה כלל. ובכה"ח (סי' רל"ט אות טו"ב) כתב, ואם יש לו גר או אור הלבנה נראה שאין פחד לישון יחידי, דהו"ל כמו ביום. וכ"כ בהקדמת פי' עין יוסף (על עין יעקב, ביאור מאמרי חז"ל אות ג') ואינם מזיקים כשיש אור אבוקה שנדמה לו שהוא כאור יום.

ובשיר מעון (סופר, שמות, בסוף חידושי פורים) הביא מנהג ישראל, שפושט הש"ץ המגילה כאיגרת, ומדליקים ב' נרות אבוקה, ומכבדים לחשובים להחזיקם, ומאירים להש"ץ. ואי"ל שזה כדי שיראה טוב וידקדק במילים, דא"כ גם בקרה"ת היו צריכים לנהוג כן, ועוד, דא"כ מדוע עושים כן גם ביום.

וכתב, שמצא בס' קדמון שכתב, שבפורים מתגלים כל האורות העליונים, ולפי"ז י"ל שלכן מדליק הנר, לעורר התעורותא דלתתא, ולכן גם פושטים המגילה. אך נ"ל טעמו דכיון שידוע שקריאת המגילה מסוגל ל'העביר ג'לולים מ'ן ה'ארץ, ר"ת מגלה, ובעת קריאתה מבטלים הקליפות והמזיקים [וכן את עמלק, וכמ"ש בפסיקתא אם אתם קוראים פ' זכור מעלה אני עליכם כאילו מחיתם אותן], והנה סגולת הנר ובפרט אבוקה לגרש ולהחליש כח המזיקים וכנ"ל, לכן גם הכא מדליקים אבוקה. ולכן גם מדקדקים שיהא נר אצל הנפטר, וכן מדקדקים ליזהר כאשר מוציאים את כל הס"ת מההיכל להשאיר שם נר דלוק עד שיחזירו הס"ת, [וכמ"ש החיד"א בשם הרש"ש] דכיון שכל

כב. האות ט'

בבן יהודע (ברכות דף ו') הביא מס' חסידים, שהמזיקים והשדים מתחברים יחד ט' ט', ולכן מי שרוצה לרפאות את הניזוק מהשד יאמר הלחש ט' פעמים, וכמו שמונים באשכנז ט' קנומפלי"ש, או לרפאתו בט' עצים וכו', עכ"ל. ולפי"ז ביאר "וייראו ממך אלו תפילין שבראש", שהם דוחים המזיקים ומכניעים הקליפות, ובתפילין של ראש יש אותיות ש' וד', להורות שמכניע השד, ולכן יש לו גם ש' של ג' ושל ד' ראשין, שביחד הוי ט' ווי"ן יחד עם צורת הו"ו שבתחתיתה, ולכן הם נקראים לטטפת, שהם ט"ט הנמשכין מפ"ת, שמספרו בגימטריא כמנין לילית, שהיא אימן של שדין, ובזה מכניעים.

וכן עיין במעבר יבוק (חלק שפתי רננות פל"ט) מהזוה"ק (תרומה דף קנ"ב) שבבריאת העולם האות ט' נשארה תלויה כנגד העיר לוז ואור זה נותן להם חיים, ומאור זה בורח מלאה"מ, ואין לו רשות להיכנס שם.

ובבן יהודע (ב"ק דף נ"ה) כתב, הרואה האות ט' בחלום סימן יפה לו, וזאת כיון שהמספר תשע לא ימוט לעולם, ודוגמא לדבר, ט' כפול ב' שווה י"ח, וי"ח במספר קטן הוא ט', וכן הלאה י"ח כפול ב' שווה ל"ו שגם הוא במס"ק ט' וכו'. ולכן בשם הקדוש שם ב"ן, אינו נקרא בשם נ"ב, כמו שאר השמות שהם שם ע"ב ס"ג מ"ה, דכולם במספר קטן שווה ט', משא"כ שם נ"ב, ולכן קוראו ב"ן, שמוסיף כאן ן' סופית של אותיות מנצפ"ך שעולה מספרה לת"ש, ובמספר קטן הוי ז' וביחד הוי ט' [וכמ"ש בפ"י נחלת יעקב (בהקדמה למס' סופרים) שאותיות מנצפ"ך עולים בגימטריא עד למספר תת"ק כנודע לבקיאם בטיב המספרים].

וכ"ה מגנזי יוסף (דף פ"ח) שלעת"ל כאשר יעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ יהא שמירה מד' רוחות ויהא העולם מוקף כדמות האות ט' שהוא ג' דפנות ורוח ד' טפח, וכמ"ש בזוה"ק על העיר לוז שמחמת האות ט' ל"ש

בה מלאה"מ. ולפי"ז שמספר ט' הוא המובחר במספרים, אם נחלק את רפ"ח הניצוצות לט' שווה ל"ב, לרמז שיאירו בנו ל"ב נתיבות החכמה שהיא הספירה הט', וכן הצדיק שהוא בחינת היסוד גם היא במספר ט' בסדר הפוך מלמעלה למטה ועוד, עיי"ש.

ובזה ביארתי בס"ד מש"כ שלמה המע"ה במשלי "תן לחכם ויחכם עוד, הודע לצדיק ויוסיף לקח", דתן לחכם - היא מידת החכמה הספירה הט' ויחכם עוד - שישאר תמיד ט', וכנ"ל, וכן הודע לצדיק - שגם הוא ט', ול"ב נתיבות החכמה מורכבים מכ"ב אותיות הקודש וי' הספירות.

בס' ניצוצי שמשון (מאסטרפולי, פ' ויחי) עה"פ "ויהיו ימי יעקב", כתב, רק האות ט' היא אות החיים כיון שלא יורדת ממדרגתה לעולם, דכל שתכפילהו ישאר במספר קטן ט', וכן מלפניו ואחריו יש אותיות ח"י.

אך הרמב"ן בס' אמונה ובטחון (פ"ט) כתב, בלוחות לא הוזכר האות ט' כיון שהיא מורה על המיתה, שכך דרך המלכים הקדמונים שרושמים על החייב מיתה - טיט"א, וכמ"ש "וטאטאטיה במטאטא השמד", ומ"ש בגמ' ב"ק (דף נ"ה) שלא נמצא בהם האות ט' כיון שעתידין להישבר, ר"ל שהאות ט' מורה על טוב כיון שפתחה בה התורה וכמ"ש "את האור כי טוב", והיא האות ט' הראשונה שבתורה, ודבריהם אמת, עכ"ל.

ועיין באוצר הידיעות (ח"א עמ' ז') שהביא מדרשות החת"ס (עמ' רצ"ה) שתמה ע"ד מהגמ' ב"ק (דף נ"ה) שהאות ט' מורה על רוב טובה, ורק ב' פעמים האות ט' אינו טוב, והביא מפרשים דכיון שהלוחות היו כתובות משני עבריהן ממילא הוי כאן כב' פעמים.

ובס' שלום דוד (ח"ב מ"ל אות ב' ואות י"ד) כתב, בלוחות הא' לא נכתב האות ט' שמראה על נצחיות השי"ת, ואין דבר נצחי נכתב על דבר הנפסד. ועוד, דכיון שחסר האות ט' הוי

ככתובה חסירה, ולכן אינה תקיפה ואין ישראל נידונים כאשה שזינתה, ובלוחות האחרונים באו ב' ט' לתשלום הראשון, ובזה מתיישב שמשו רבינו שבר ללוחות כיון שלשכירה קיימי שהם חסרים.

ובס' תורה וחיים (מ"ט אות צ"ג) כתב, שהאות ט' היא רמז לישראל, ולכן לא נכתב בלוחות הראשונות האות ט' שלא ידונוהו כא"א, דיש מקום בעולם שבאורו האות ט' שמורה על החיים ואילולי העוונות לא יכל הס"מ לשלוט בהם אך אהני שלא יהא להם כליה. ושם (מ"ו אות מ"ד) הוסיף, שהאות ו' היא אות החיים, שרומז לתפארת, ועל אות זאת נאמר "וישם ה' אות לקין", וז"ש "נתן אמת ליעקב", שאמת היא בחינת האות ו', ולכן יעקב אבינו לא מת.

ובבני יששכר (אייר, מאמר ל"ג בעומר) כתב, מעלת האות ט', כיון שהאות הזו בפעם הראשונה שכתובה בתורה היא כתובה במילת "טוב", ומכאן נלמד שכל תיבה ואות היכן שנזכרה תחילה בתורה ממילא הוא סימן כללי לכל הנאמר אחריו, עכ"ל.

ובזוה"ק (תרומה דף קנ"ב) איתא, אות ט' היא אור החיים, וההיפך היא אות ק', ובכ"מ שיש האות ט' אין מקום לאות ק', שהאות ק' שולטת בגיהנום. וכ"ה בס' סידורו של שבת (ח"א שורש ט' ענף א' אות ח') מהזוה"ק (הקדמה דף ב') שאותיות ק' ור' - הם מצד הרע, ולפי"ז ביאר מדוע המילה "רק" בתורה באה למעט.

אך עיין בס' שלום דוד (בסוה"ס חוברת ג' מ"ק אות א') שהאות ק' רומז להשי"ת, שהאות ק' במילואו הוא גימטריא "מקום", רמז ל"ברוך המקום ברוך הוא", ולכן ניתנה האות ק' בין אותיות צ' ור', שהוא צר ומצוק שמהם ה' מצילנו, ולפי"ז ביאר הפסוק "בצר הרחבת ליי" שבתוך הצר נתן לנו את האות ק'. וכ"ה ר' בחיי (בראשית כ"ה, כ"ז) יעקב עם ד' אותיות עולה האות ק' במילוי [כך: קו"ף]. וא"ר עקיבא

"ק' זה הקב"ה", עיי"ש. ובהגהות אשירה לה' בחיי (שס) ביאר, דהוא שם הויה בכפילות, כגון האות י' כפול י', וכן כולם ס"ה קפ"ו, שהוא קו"ף, וצ"ב.

ובס' המידות (ערך קליפה) כתב, אותיות "אתה" מכניעים את הקליפות. וכמ"ש בזוה"ק (ח"א דף ק"ד) "אתה - יודוך אחיך" שבוה כפה את כוח הסט"א.

כג. סגולת המים והפשטן

ובטעמי המנהגים (ליקוטים אות קכ"ח) הביא מתפארת יונתן, שכל כישוף בא מכוחו של הנחש, וזהו שנקרא נחוש, וכל בע"ח שבארץ הוא טמא בים הוא טהור, וא"כ הנחש שבים הוא טהור, לכן אין כוחם במים. ועיין ברש"י (סנהדרין דף ס"ז) שהשקה את חמורו מים ונהפך לעץ כיון שהיה ע"י כישוף והוא מתבטל במים.

החיד"א בחומת אנך (אסתר פ"ב אות ו') הביא דברי הגר"י אייבשיץ, שאסתר היתה מפרידה הצד הרע שבה ומזה היתה נבראת שידה שהיתה משמשת עם אחשוורוש, ואח"כ היתה טובלת במים כדי שהשידה שבה תתבטל וכמו הכישוף שבטל במים, ודחאו דה"מ לגבי כישוף אך לא לשדים.

ובשו"ת עטרת פז (ח"א כרך ב' דף קל"א) כתב להוכיח בדברי החיד"א דהא מצינו בגיטין (דף ס"ח) שאשמדאי היה שותה מים, ומש"כ מהרח"ו בזוה"ק (תורע דף מ"ה אות א') שהשדים אינם עוברים נהרות, זה מחמת ששם זה גבולם שאסור לעוברו, אך אינו מפחד המים, והאריך שהכישוף בטל במים, עיי"ש ב.

אך עיין בבן יהודע (ברכות דף ט') שהביא דברי החיד"א שמים מבטלים כשפים של שדים ארציים, אך שדים אויריים נעשה גם במים, ולכן אליהו התפלל שלא יאמרו מעשה כשפים, ואף ששפך שם מים, עיי"ש. ולפי"ז הכל מיושב.

נפטר שלובש בגד פשתן אפי' בחו"ל קטיגור נעשה סניגור, אך צריך שיהא פשתן ללא שום תערובת כלל, וכן תינוק שחוששים שינזק מלילית ורו"ר ילבישו פשתן וינצל מכל רע, [וכ"כ בשבט מוסר (סו"פ ל"א)]. וכ"ה מהחס"ל (מעין ד' נהר נ"ב) שהמלאכים בודתם לעולם לובשים בגד פשתן, ולכן הכה"ג ביוה"כ לובש בגדי פשתן, וכן ביוסף הלבישוהו בגדי השש, אך פרעה בכוונה הניח לו רכיד הזהב על צווארו לבטל סגולת הפשתן.

וכ"ה מס' אהבת יונתן (הפטרות שלח לך) עה"פ "ותטמנם בפשתי העץ", שעשתה כן כיון שיראה פן יעלום בכישוף לידע שהם אצלה, ופשתן יוצא ממערכת הכישוף, כיון שהפשתן מקבל חיותו משש המשרתים ולא ממאדים, ולכן פשתן נקרא "שש", וכן "בד" גימטריא ו', ואינו בגדר הכישוף שהוא תחת ז' כוכבי הלכת, עיי"ש.

כד. הכחדת השדים

בגמ' גיטין (דף ע') איתא, לא ישמש מיטתו לאחר יציאתו מבית הכסא עד שישעה שיעור חצי מיל מפני ששד של ביה"כ מלווהו, ואם שימש הויין ליה בנים נכפים. ובגמ' פסחים (דף ק"ט) איתא, שהשדים ממונים על הזוגות, להזיק השותה ב' כוסות, וכדו'.

ובבב' יהוידע (פסחים דף ק"ט) כתב, השדים מתקנאים ושולטים בזוגות, כיון שבתחילה היו הזכר והנקבה גוף אחד ונפרדו, אך כבר נכנס שבת ואינם יכולים לחזור ולהידבק פנים בפנים ונשרו בפירוד. ולכן כיון שכל זוג הוא נפרד מחבירו עיד"ז נזכרים בצרתם ומתגרים בו, [וע"ע במדרש תלפיות (ענף זוגות)], והנה תהילות לאל שנתבטל נזק של הזוגות כי הסט"א נחלש כוחה, ותחילה נתבטלה בא"י מפני קדושתה, ואח"כ נתבטל ג"כ בבבל, ואע"ג דשכיחי שם מזיקים טפי, ואדרבה מנהגינו לשלוח כל דבר בזוגות, כדי לבטל החשש הנ"ל, וגבר ישראל.

ובס' לחם לפי הטף (מ"ש אות ל"ט) כתב, דאין להקשות מחולין (דף ק"ה) שמצינו שכישפה להם את הספינה הנמצאת בים, די"ל שכיון שהספינה היתה קשורה לחוף נחשבת היא ליבשה, אך העיר מהירושלמי (סו"פ ד' מיתות) שהועילו כשפים בהיותם במים ובים, וצע"ב. אך בס' מגדים חרשים (שבת דף פ"א) הביא מהרד"ל (בפרקי דר"א פ"י אות י"ב) שמחלק בין נהר שהוא מקום טהור ששכינה שורה שם אף בחו"ל, לבין ים ששם הוא משכן הסט"א וכוחות הטומאה, עכ"ל. ולפי"ז רצה לישב הנ"ל, אך העיר מס"ח (סי' תתשמ"ד) שנראה שאף בים הוא מתבטל, עיי"ש.

בס' שלום דוד (ח"ב מ"כ אות י"א-י"ב) הביא מס' ויוסף אברהם (כת"י) שהכשפים אין להם שליטה במים אלא באש, ולכן נקראים נחש, שהגאוה באה מנחש הקדמוני שהוא כנגד האש, אך מים הם ענוה, אך בשמים עשו המים שלום עם האש. וז"ש מכחישים פמליא של מעלה, שאינם יכולים להתקיים ביחד כמו בשמים. ואינם שולטים במים ששם אין טענה של ב' רשויות רק ה"א, עיי"ש. אך עיין באוה"ח (וארא פ"ט סו"פ י"ד) שאין יכולת שד וכישוף לעשות אפי' בנדמה שיראה כאילו הורידו אש מן השמים, ולכן במכת ברד הוכח שזה מה' עכ"ל, וי"ל.

ועיין באוה"ח (וארא פ"ז פכ"ד) שהביא דברי הזוה"ק (ח"א דף קצ"ב) שבכסף שאסף אהרון לעגל כשפוחו המכשפים שיהפך לעגל, ואם אהרון היה מניח הזהב על הארץ היה מבטל הכישוף, שכל כישוף שמניחו בארץ מתבטל, וזהו התרעומת עליו ש"ויקח מידם", וכתב הרב, שה"ה לכל מעשה שדים שיתבטל ע"י שינוי מקום ובפרט כשיניחוהו על הארץ, וזה היה הראיה שמכת דם אינה כישוף כיון שהיה הדם בכל ארץ מצרים, שלכל מקום שלקחוהו נשאר דם.

בשו"ת שמחה לאיש (או"ח ח"א דף קנ"ט) הביא דברי הילקוט ראובני (פ' מקץ) כל

וכ"כ בשו"ת רב פעלים (ח"ב סו"י סי' ט') שבזמן הזה נחלש כח הסט"א וכמו שתראה שנתמעט מהלך השדים והרוחות המשוטטים בעולם, ולא נשאר ממה שהיה בזמן הראשונים אפילו שיעור א' מאלף, וכ"ז מחמת חולשת הסט"א ומיעוט הקליפות כי הא בהא תליא כידוע. וכ"כ בבן יהודע (שם דף קי"א) בענין לעבור בין ב' נשים, הדבר פשוט שכל הדברים האלו נאמרו בזמן הקדמון שהיו השדים ומזיקים מצויים הרבה והיו מינים רבים, ועתה שנחלשה הסט"א נתמעטו גם הם ורק לכתחילה טוב לחוש לזה.

ובס' שמירת גוף ונפש (מבוא פרק ז') הביא מהים של שלמה (חולין סי' י"ב) שמה שאסור מחמת הרוחות ל"ש האידנא. וכתב

שטעם הדבר הוא בפסחים (דף קי"ב) שאביי סילק השדים ממקום ישוב, ורו"ר ושדים חדא הוא, וכדלעיל. אך פעמים הם נכנסים בטעות, ולכן מצינו בכל זאת בשו"ע שאסר דברים מחמת רו"ר (עיין סי' ד' ס"ט, ועוד), ודוקא אלו, כיון שהיה מקובל בידם שאפ"ה יש לחוש לזה, וכ"כ בכה"ח (יו"ד סי' קט"ז אות מ"ד).

וכן עיין בנשמת חיים (בן ישראל, מאמר ג' סו"פ י"ז) שכתב לגבי התרפים שכיון שכעת נחלש כוח הנבואה לא רצה ה' שיהא כוח כזה בטומאה, ויש רק מעטים בהודו. ובס' זכר דוד (מאמר א' פמ"ט) הביא מהרמ"ק שה' רצה שבנ"א ישיגו ^{אוצר החכמה} סודות הכישוף, אך כשראה שנתקלקלו ^{אחרי 1234567} והשתמשו בו לרעה החשיך שיכלם בזה.